

BÖLGESEL GÜVENLİK KOMPLEKSİ BAĞLAMINDA ARTAN ARKTİK REKABETİ VE ASKERİ GÜVENLİK¹

Ezgi Şahin², Merve Suna Özel Özcan³

Özet

Arktik'te küresel ısınma sonucunda eriyen buzullar, enerji kaynaklarının ve alternatif deniz rotalarının kullanımını mümkün hale getirmiştir. Bu durum, bölgenin ekonomik ve politik değerini artırmıştır. Bu bağlamda, Arktik, bölgesel ve küresel güçler için çekim merkezi haline gelirken, Arktik Konseyi, bölge devletleri arasında iş birliğini teşvik eden temel mekanizma olarak öne çıkmaktadır. Ancak, Rusya-Ukrayna Savaşı bölgenin güvenlik dinamiklerini değiştirmiştir. Bu gelişme, Arktik Konseyi'nin, Rusya'nın eylemlerine tepki olarak faaliyetlerini askıya almasına neden olmuş ve bölgede askeri hareketliliği artırmıştır. Bu durum, güvenlik ikilemini tetikleyerek, tarafların askeri varlıklarını ve operasyonlarını artırma eğilimini güçlendirmiştir. İsveç ve Finlandiya'nın NATO'ya üyeliğiyle Arktik Konseyi'nin yapısı, yedi NATO üyesi devlet ve Rusya olarak şekillenmiştir. NATO'nun Arktik'teki genişlemesi, Rusya tarafından bir tehdit olarak değerlendirilmektedir; buna karşılık, Rusya'nın Çin ile ilişkilerini derinleştirmesi ise NATO'nun tehdit algılarını şekillendirmektedir. Arktik bölgesinde Rusya ve Çin'in iş birliği, NATO'ya karşı yeni bir denge unsuru olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, Arktik'te bölgesel güvenlik kompleksi teorisi çerçevesinde askeri sektör açısından, Arktik NATO ve Avrasya-Arktik olmak üzere iki alt sistemden oluşan jeopolitik ittifak yapısı ortaya çıkmıştır. Bu makalenin amacı, Arktik'in küresel rekabet arenasına dönüşüm sürecini ve güvenlik dinamiklerini incelemektir. Çalışmada bölgedeki stratejik varlıklar tartışıldıktan sonra, tarafların artan askeri varlık ve faaliyetlerinin bölgesel güvenlik ittifakları üzerindeki etkileri analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Arktik, Arktik Konseyi, Bölgesel Güvenlik Kompleksi, Rusya, NATO.

Increasing Arctic Competition and Military Security in the Context of Regional Security Complex

Abstract

The melting glaciers in the Arctic, resulting from global warming, have facilitated using energy resources and alternative maritime routes. This development has enhanced the economic and political value of the region. As the Arctic has become a focal point for regional and global powers, the Arctic Council has emerged as a fundamental mechanism promoting cooperation among the regional states. However, the Russia-Ukraine War has altered the security dynamics of the Arctic. This development has led to suspending the Arctic Council's activities in response to Russia's actions, resulting in increased military mobility in the region. Consequently, this situation has triggered a security dilemma, reinforcing the tendency of the parties to augment their military presence and operations. With the accession of Sweden and Finland to NATO, the structure of the Arctic Council has shaped itself into comprising seven NATO member states and Russia. While NATO's expansion in the Arctic has led Russia to perceive this situation as a threat, Russia's deepening of relations with China in response is also shaping NATO's threat perceptions. In this context, in alignment with the theory of regional security complexes in the Arctic, a geopolitical alliance structure has emerged consisting of two subsystems: Arctic NATO and Eurasian-Arctic. The cooperation between Russia and China in the Arctic has surfaced as a new balancing factor against NATO. This article aims to examine the process of the Arctic's transformation into a global competition arena and its security dynamics. In this context, after discussing the strategic assets in the region, the effects of the increasing military presence of the parties on regional security alliances will be analyzed.

Keywords: Arctic, Arctic Council, Regional Security Complex, Russia, NATO.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı Çalışma etik kurul kararı gerektirmemektedir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları E. Ş. ve M. S. Ö. Ö. çalışmanın tasarımına ve uygulanmasına, sonuçların analizine ve metnin yazılmasına birlikte katkıda bulunmuşlardır. E.Ş.'nin makaleye katkısı %50, M. S. Ö. Ö.'nün makaleye katkısı %50'dir.

Çıkar Beyanı Yazarlar ya da üçüncü taraflar açısından çalışmada çıkar çatışması bulunmamaktadır.

¹ Bu çalışma Kırıkkale Üniversitesi BAP kapsamında 2024/063 no'lu "Arktik Bölgesinde Teritoryal Hegemonya: Rusya ve ABD Rekabeti" başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

² Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, ezgisahin-ogr@kku.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3676-4905

³ Doç. Dr. Kırıkkale Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, mervesuna@kku.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9027-3990

1. Giriş

Arktik, küresel ısınmanın etkisiyle stratejik önemi giderek artan bir bölge haline gelmiştir. Bölgede, yüksek hızda artan sıcaklıklar nedeniyle donmuş topraklar, buzullar ve deniz buzları erimekte; kar sezonu ise kısalmaktadır. Bölgede iklim değişikliğinin etkileri, ekolojik dengeyi tehlikeye atarken ekonomik açıdan da fırsatlar sunmaktadır. Buzulların erimesi, enerji kaynaklarına erişimi artırmış ve yeni ulaşım rotalarının kullanılmasını mümkün kılmıştır. Arktik bölgesinde hidrokarbon kaynakların ve Trans-Arktik deniz rotalarının ortaya çıkışı, bölgeye yönelik küresel, ekonomik ve politik ilgiyi artırmaktadır. Arktik devletleri olarak bilinen aktörler, Rusya Federasyonu, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kanada, Norveç, Danimarka Krallığı, Finlandiya, İsveç ve İzlanda'dır (Arctic Council). Bölgede, iş birliği mekanizması olan Arktik Konseyi aracılığıyla uzun bir süre barış ve iş birliği sağlanmıştır. Ancak, Rusya-Ukrayna Savaşı, Avrupa-Atlantik güvenlik mimarisini bozmuş ve güvenlik politikalarının değişimine yol açmıştır (Edwardsen, 2024); bu değişim, Arktik bölgesindeki yapısal dinamikleri de etkilemiştir. Rusya'nın, Ukrayna'yı işgali, tarihsel dönüm noktası anlamına gelen "Zeitewende" olarak nitelendirilmiş (Steinveg, 2024) ve bu durum, çok kutuplu sistemin taraflarını pekiştirerek güç dengelerini değiştirmiştir. Savaş öncesinde başlayan çok kutuplu dünya düzeninde, Amerika liderliğindeki liberal uluslararası düzenin devam eden varlığının yanı sıra; Çin liderliğinde "Kuşak Yol düzeni" ve Rusya liderliğinde "Avrasya düzeni" belirginleşmiştir (Martynova, 2019). Arktik devletleri arasında yaşanan çıkar çatışmaları ve özellikle Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında artan karşılıklı güvensizlik, bölge devletleri arasında güvenlik ikilemini tetiklemiştir. Rusya'nın Ukrayna'da başlattığı savaş, Arktik bölgesinde diplomatik ve güvenlik dinamiklerinde değişimlere yol açmıştır. Savaştan kısa bir süre sonra, Arktik Konseyi'nin Rusya dışındaki 7 üyesi resmî toplantılara katılımı askıya almasıyla birlikte Konsey'in işleyişi durma noktasına gelmiştir. Bu durum, Arktik istisnacılığı kavramının geçerliliğini büyük ölçüde yitirmesine neden olmuştur. Arktik istisnacılığı, bölgenin barışçıl ve iş birliği odaklı bir alan olarak tanımlanmasını ifade ederken artan askeri hareketlilik, bu kavramın yeniden değerlendirilme gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Konjonktürel gerilimler, bölgenin jeopolitik dinamiklerini önemli ölçüde şekillendirmektedir. Örneğin, Batılı devletler ile Rusya arasında yaşanan gerilimlerin yanı sıra, ABD ve Çin arasındaki artan rekabet bölgedeki güvenlik dinamikleri üzerinde belirleyici etkiler yaratmaktadır. Benzer şekilde, uluslararası alandaki gerilimler nedeniyle güvenlik arayışında olan Finlandiya ve İsveç'in, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'ne (NATO) katılımı bölgedeki güç dengelerini önemli ölçüde değiştirmiştir; bu durum, NATO'nun Arktik'te kolektif savunma kimliğini güçlendirmiştir. Rusya, NATO'nun Arktik'te genişlemesine karşılık olarak Çin ile ilişkilerini "sınırsız ortaklık" temelinde derinleştirme yoluna gitmiştir (Edwardsen, 2024). Arktik'te bulunan stratejik varlıklar ve konjonktür gerilimler, rekabeti artırarak bölge devletlerinin güvenlik politikalarının değişmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, Moskova, Arktik'te askeri varlık ve faaliyetlerini artırırken; Amerikan Arktik politikası askeri güvenlik odaklı bir yöne evrilmektedir. Çin ise bölgede gözlemci üye statüsü ile Arktik'te araştırmalar yürütürken, aynı zamanda Rusya ile bölgede ortak askeri tatbikatlar gerçekleştirmektedir. ABD, Rusya ve Çin'in jeopolitik faaliyetlerini tehdit olarak değerlendirerek, bu tehditlere karşı müttefikler ile iş birliğini güçlendirmeyi vurgulamaktadır. Bu hedefin kilit rolünün ise NATO ittifakı olduğunu belirtmektedir (Wall ve Wegge, 2024).

Arktik bölgesi, Moskova'nın denizcilik ve doğal kaynaklar gücü açısından kendini tanımlama vizyonunun merkezinde yer almaktadır (Wezeman, 2016). Bu bağlamda, Rusya, bölgedeki çıkarlarını koruma stratejisi çerçevesinde, askeri faaliyetlerle Arktik'in güvenliğini sağlamayı öncelik olarak değerlendirmektedir. Bu duruma karşılık olarak ABD önderliğindeki NATO, bölgede artan Rus-Çin tehdidine karşı askeri güvenlik odaklı politikalarına ağırlık vermekte ve üye devletlerle askeri tatbikatlarını artırmaktadır (Holm, 2023). Her iki taraf, bölgede etkinliklerini artırabilmek amacıyla güvenikleştirme süreçlerini aktif bir şekilde yürütmektedir. Bu durum, bölgesel güvenlik kompleksi teorisi çerçevesinde, askeri sektör temelinde tarafımızca kavramsallaştırılan; Arktik devletleri arasındaki dostluk/düşmanlık ilişkileri ve tehdit algılarıyla karakterize edilen iki farklı alt kompleksin oluşumuna zemin hazırlamıştır: "Avrasya-Arktik" ve "Arktik-NATO". Avrasya-Arktik alt kompleksi, başta Rusya ve Çin olmak üzere Avrasya'nın kuzey bölgelerinde yer alan devletlerin karşılıklı güvenlik dinamiklerini ve tehdit algılarını yansıtırken; Arktik-NATO alt kompleksi, Arktik'te yer alan NATO üyesi devletlerin bölgedeki stratejik çıkarları ve savunma

politikaları etrafında şekillenmiştir. Bu iki alt kompleks, bölgedeki askeri stratejiler, ittifaklar ve rekabetler çerçevesinde geliştirilen ilişki biçimlerini yansıtmaktadır.

Çalışma metodolojik açıdan, bölgesel güvenlik kompleksi teorisi temelinde yapılandırılmıştır. Bununla birlikte, Arktik'te artan rekabet bağlamında güvenlik ikilemi ve neorealizm gibi çeşitli teorik yaklaşımlara da yer verilmiştir. Çalışmada nitel yöntemler kullanılmış olup, Arktik bölgesine dair resmi kaynaklardan elde edilen veriler, istatistiksel analizlerle grafikleştirilmiştir. Yapılan literatür taramasına göre Arktik, neorealist ve neoliberal teoriler tarafından temsil edilen “çatışma ve iş birliği ikilemi” ile karakterize edilmiştir. Mevcut jeopolitik eğilimler, Arktik bölgesinde sınırı bulunan devletleri stratejik rakip haline getirmiştir. Arktik'te gerilimin artmasına neden olan iki temel etken, enerji kaynakları ve alternatif deniz rotalarıdır. Bu kaynaklara ve rotalara erişim sağlama çabası, devletler arasındaki rekabeti artırmaktadır. Neorealist teori, “Arktik'te yarış” vurgusu yaparak, bölgedeki kaynak rekabetine dikkat çekmektedir. Neoliberal teori ise, bu kaynakları ekonomik çıkarlar ve karşılıklı bağımlılık bağlamında değerlendirerek, Arktik devletleri arasında iş birliğinin güçleneceğini öngörmektedir. Arktik devletlerinin, Arktik stratejilerindeki çelişkiler bölgenin yönetişime ilişkin karmaşık bir durum yaratmaktadır. Yerel, ulusal ve Pan-Arktik politikalar arasındaki uyumsuzluklar ve kopukluklar bulunmaktadır (Nord, 2015). Çalışmanın birinci bölümünde, Arktik bölgesinde buzulların erimesiyle erişilebilir hale gelen enerji kaynakları ve deniz rotaları incelenecektir; söz konusu stratejik varlıkların yarattığı jeopolitik sonuçlar ele alınacaktır. İkinci bölümde, Arktik Konseyi'nin yapısına değinilerek, Çin'in bölge politikaları ve hedefleri analiz edilecektir. Son bölümde ise, İsveç ve Finlandiya'nın NATO'ya katılımıyla birlikte Arktik Konseyi'nin yapısal dinamiklerinin Rusya ve NATO ekseninde şekillenmesi nedeniyle, bölgesel güvenlik kompleksi teorisi çerçevesinde Avrasya-Arktik ve Arktik-NATO alt kompleksleriyle bölgenin güvenlik yapısı ve askeri varlıklar analiz edilecektir.

2. Arktik Bölgesinin Jeopolitik ve Stratejik Önemi

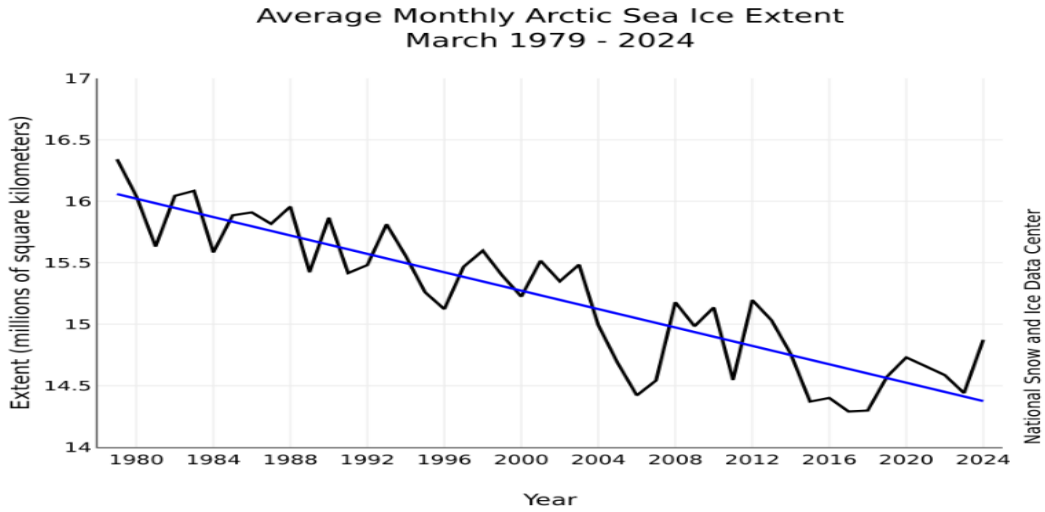
21. yüzyıl itibarıyla Arktik bölgesi, uluslararası sistemde periferik bölge niteliğinden çıkarak çekim merkezi haline gelmiştir. Arktik, coğrafi konumu, jeopolitik önemi ve doğal kaynakların yönetimi gibi çeşitli faktörlerle şekillenen ve bu faktörlerin etkileşimi sonucunda kendine özgü motifleri barındıran bir bölgedir. Arktik'in sınırları konusunda herhangi bir sözleşme veya antlaşma bulunmadığı için hukuki açıdan tanımlanmış sınırları mevcut değildir. Politik sınırlar konusunda konsensüs sağlanamamış olsa da matematiksel sınırlar açısından Harita 1'de görüleceği üzere bölge $66^{\circ} 33' 44''$ kuzey enlemlerinde bulunan Kuzey Kutup Dairesi içerisinde yer almaktadır (Arctic Portal, 2016). Arktik, kuzeydeki geniş bir kara ve deniz alanını tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Coğrafi, politik ve kültürel açıdan farklı tanımlara sahip olsa da genellikle Kuzey Amerika, Asya ve Avrupa kıtalarının en yakın olduğu konum olarak bilinmektedir (Nilsson, 2007).

Harita 1. Arktik'in Matematiksel Sınırları

Arktik'in jeopolitik rekabet alanına dönüşüm süreci, 2007 yılında Rusya'nın Arktik deniz tabanına titanyum bayrağını dikmesiyle başlamıştır (Anderson, 2009). Rusya'nın bu eylemi, diğer Arktik devletleri tarafından, Moskova'nın, bölgede egemenlik talebini açıkça ortaya koyan bir güç gösterisi olarak değerlendirilmiştir. Bu durum üzerine, Kanada Dışişleri Bakanı Peter MacKay, "15. yüzyılda yaşamıyoruz, dünyayı dolaşarak bir yere bayrak dikip burası artık benim diyemezsiniz" ifadeleriyle bu tür hareketlerin uluslararası hukuk anlayışıyla uyumlu olmadığını vurgulamıştır (Morgunove, 2020). Bölgede Rus iddiasının varlığı üzerine, diğer Arktik devletleri bölge politikalarını revize ederek, Arktik'e olan ilgilerini ve stratejik önceliklerini vurgulamıştır. Örneğin, ABD, 2009 yılında ilk kez Arktik politikasını yayımlamış ve bu politikada bölgenin ulusal güvenliği açısından kritik bir öneme sahip olduğunu vurgulamıştır.

Arktik'in jeopolitik rekabet alanına dönüşüm sürecinde, tetikleyici faktörlerden biri iklim değişikliği ve bu değişikliğin yarattığı sonuçlardır. Arktik bölgesindeki iklim değişikliği, diğer bölgelere kıyasla daha hızlı ve belirgin bir şekilde hissedilmektedir. Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli'nin (IPCC) yayımlanmış olduğu rapora göre, Arktik, dünyanın en hızlı ısınan bölgesidir ve sıcaklıklar diğer bölgelere kıyasla yaklaşık üç kat daha hızlı gerçekleşmektedir (IPCC, 2007). Bilim insanları, Arktik Okyanusu'nun 2050'li yıllardan önce yaz aylarının buzsuz geçeceğini ve yüzyılın sonunda, yıl boyunca buzsuz koşulların etkili olacağını öngörmektedir (Houssain, 2021; Ilea, 2020).

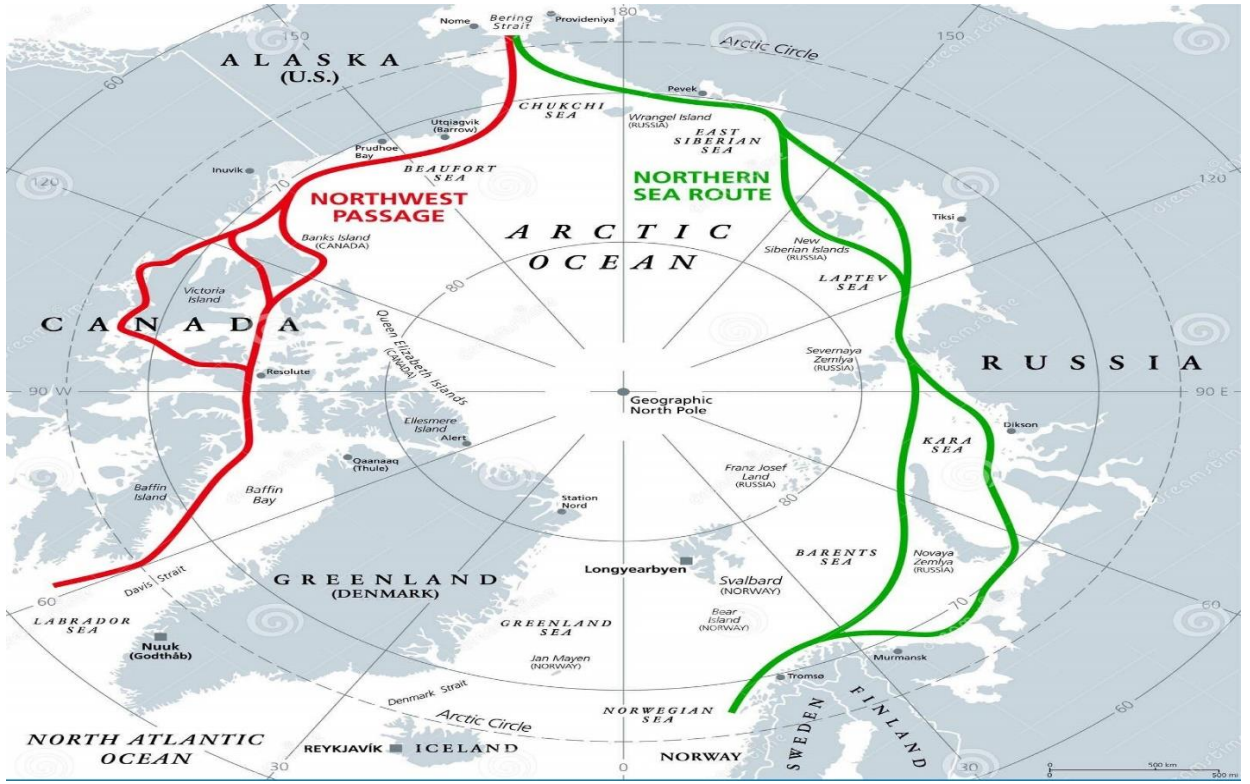
Grafik 1. Arktik Deniz Buzunun Aylık Ortalama Genişliği

Kaynak: <https://nsidc.org/arcticseaicenews/>.

Grafik 1'de görüleceği gibi, 1981-2010 ortalamalarına göre Arktik deniz buzu Mayıs ayında yılda ortalama 31.000 kilometrekare (%2,3) azalmaktadır. 1979'dan bu yana Nisan ayında toplam 1.61 milyon kilometrekare deniz buzu kaybedilmiştir, bu alan Alaska'nın yüzölçümüyle eşdeğerdir (NSIDC, 2024). İklim değişikliği, jeopolitik etkiler yaratır, dolayısıyla devletlerin dış politikalarına da etkisi mevcuttur. Arktik'te iklim değişikliği olgusu, hem pozitif hem de negatif sonuçlar yaratan çift yönlü etkilere sahiptir. Bu bağlamda, iklim değişikliğinin pozitif etkisi, bölgenin ekonomik değerini artıran alternatif deniz rotalarının erişilebilir hale gelmesi ve bölgede bulunan doğal kaynaklara ulaşılabilirliğinin artmasıdır. Diğer perspektiften ise, iklim değişikliği ekosistemin, biyoçeşitliliğin zarar görmesine ve bölgedeki yerli halkların geleneksel yaşam tarzlarının bozulmasını tehdit etmektedir (Arruda ve Johannsdottir, 2022). Bu nedenle, Arktik'teki iklim değişikliğinin etkileri sui generis bir yapıdadır ve Arktik devletleri için bölgenin sürdürülebilirlik çabalarının önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Arktik'e yönelik artan ilgi hem ekonomik fırsatları hem de çevresel zorlukları beraberinde getirmektedir.

Öte yandan buzulların rekor düzeyde erimesi, Arktik'te alternatif ticaret rotalarının kullanımını mümkün hale getirmiştir. Özellikle Kuzeybatı Geçidi ve Kuzey Deniz Rotası, küresel ölçekte stratejik ulaşım koridorları olarak öne çıkmaktadır (Rothwell, 2008). Bu rotalar, geleneksel uluslararası deniz yolları olan Süveyş Kanalı ve Panama Kanalı'na kıyasla; Asya, Avrupa ve Kuzey Amerika arasındaki deniz

taşımacılığını kısaltmakta ve maliyetleri düşürmektedir (Andreeva, 2023; Jensen, 2016). Sınırlı deniz rotalarının varlığı, küresel ticaretin sürekliliği açısından riskler oluşturmaktadır. Örneğin, 2021 yılında Panama bayraklı The Ever Given adlı konteyner gemisinin Süveyş Kanalı'nda sıkışması (Kjellen, 2022), küresel ticarete ciddi sorunlara yol açmıştır. Bu tür gelişmeler, küresel ticaretin kırılabilirliğini ve belirli ulaşım koridorlarına olan aşırı bağımlılığın risklerini ortaya koymaktadır. Alternatif deniz rotalarının varlığı hem küresel ticaretin sürekliliği açısından hem de kriz zamanlarında zararın minimum düzeyde tutulması açısından önemlidir.

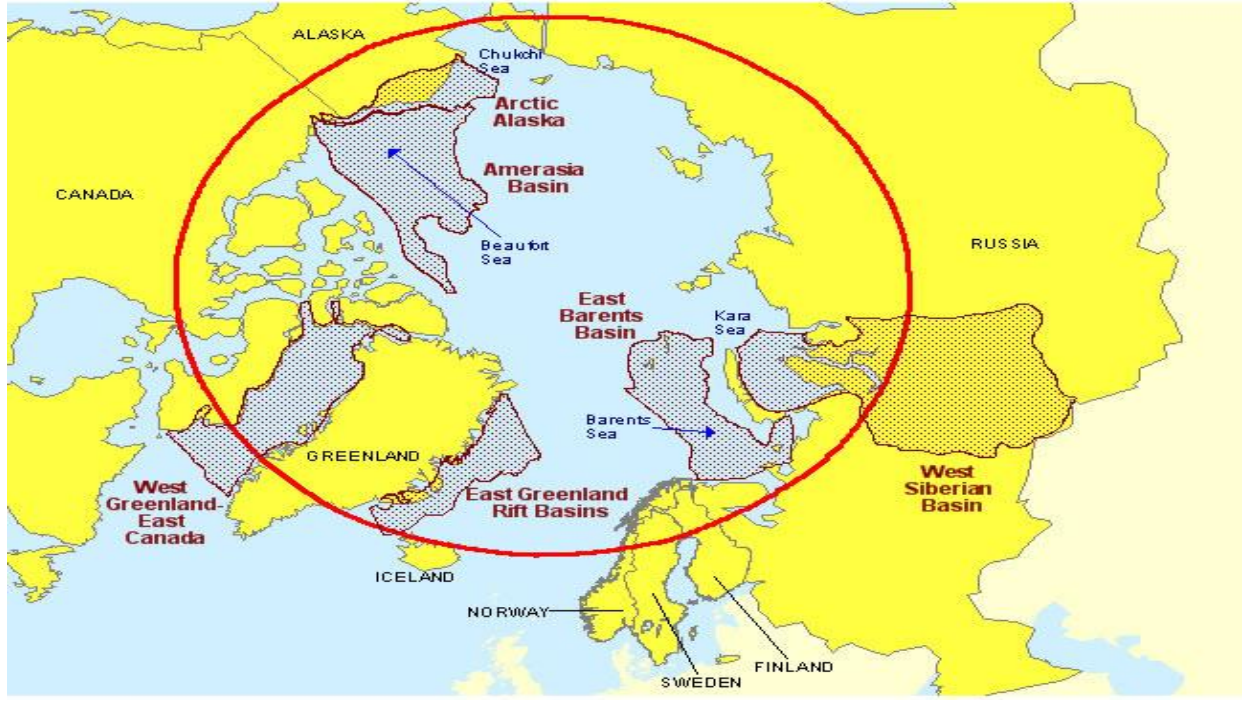
Harita 2: Arktik'te Bulunan Alternatif Deniz Rotaları

Kaynak: <https://arcticportal.org>.

Kuzey Deniz Rotası, Süveyş Kanalı'na; Kuzeybatı Geçidi ise Panama Kanalı'na alternatif güzergâhlar yaratma potansiyeline sahiptir. Bu rotalar, Avrupa ve Asya arasındaki mesafeyi önemli ölçüde kısaltmaktadır (Jensen, 2016, s. 79). Günümüzde, Batı Avrupa'dan Doğu Asya'ya ulaşım için tercih edilen güzergâh; Panama Kanalı üzerinden 23.000 km iken, Harita 2'de kırmızıyla işaretlenen Kuzeybatı Geçidi bu mesafeyi yaklaşık 14.000 km'ye düşürmektedir. Benzer şekilde, Süveyş Kanalı üzerinden Asya ve Avrupa arasındaki mesafe yaklaşık 21.000 km iken, Harita 2'de yeşille işaretlenen Kuzey Deniz Rotası üzerinden yaklaşık 13.000 km'dir (Akhiyadov, 2019). ABD İklim Dayanıklılık Kılavuzu'na göre, küresel ısınmanın bölgedeki etkisinin devam etmesi durumunda, Arktik'te yıl boyu gemi taşımacılığı mümkün hale gelecektir (U.S. Climate Resilience Toolkit).

İklim değişikliğinin Arktik'te yarattığı etkilerden biri de enerji kaynaklarına ulaşılabilirliğin artmasıdır. Arktik'te enerji kaynaklarının miktarı net rakamlarla ifade edilemese de mevcut potansiyel dahi rekabet için önemlidir. Bölgenin kuzeyinde, dağılmış uranyum ve kömür yatakları bulunurken, ticari operatörlerin ilgilendiği birincil enerji kaynaklar petrol ve doğal gazdır. Söz konusu hidrokarbon kaynakların miktarları kesin olarak bilinmemektedir. ABD Jeolojik Araştırma Kurumu'nun (USGS) 2008 yılında yaptığı çalışmaya göre, Arktik bölgesi, dünyada keşfedilmemiş konvansiyonel petrol kaynaklarının tahmini %13'ünü (90 milyar varil) ve doğal gaz kaynaklarının %30'una (1,669 trilyon fit küp doğal gaz) sahiptir. Ayrıca, bölgede 44 milyar varil doğal gaz sıvısı (LNG) bulunmaktadır (EIA, 2012). Bu verilere göre,

Arktik, dünya petrol rezervlerinin %6'sına, doğal gaz rezervlerinin ise %25'ini barındırmaktadır (GAO, 2023). Bununla birlikte, bölgede altın, gümüş, uranyum gibi zengin maden kaynakları da bulunmaktadır. USGS tarafından yapılan değerlendirmeye göre, 25 Arktik eyaletinde keşfedilmemiş teknik olarak çıkarılabilir petrol ve doğal gaz kaynaklarının yaklaşık %70'i (63 milyar varil) yalnızca beş eyalette bulunmaktadır. Bu eyaletler, Harita 3'te görüleceği gibi, Arktik Alaska, Amerika Havzası, Doğu Grönland Rift Havzaları, Doğu Barents Havzaları ve Batı Grönland-Doğu Kanada'dadır (EIA, 2012).

Harita 3. Arktik Kaynak Havzaları

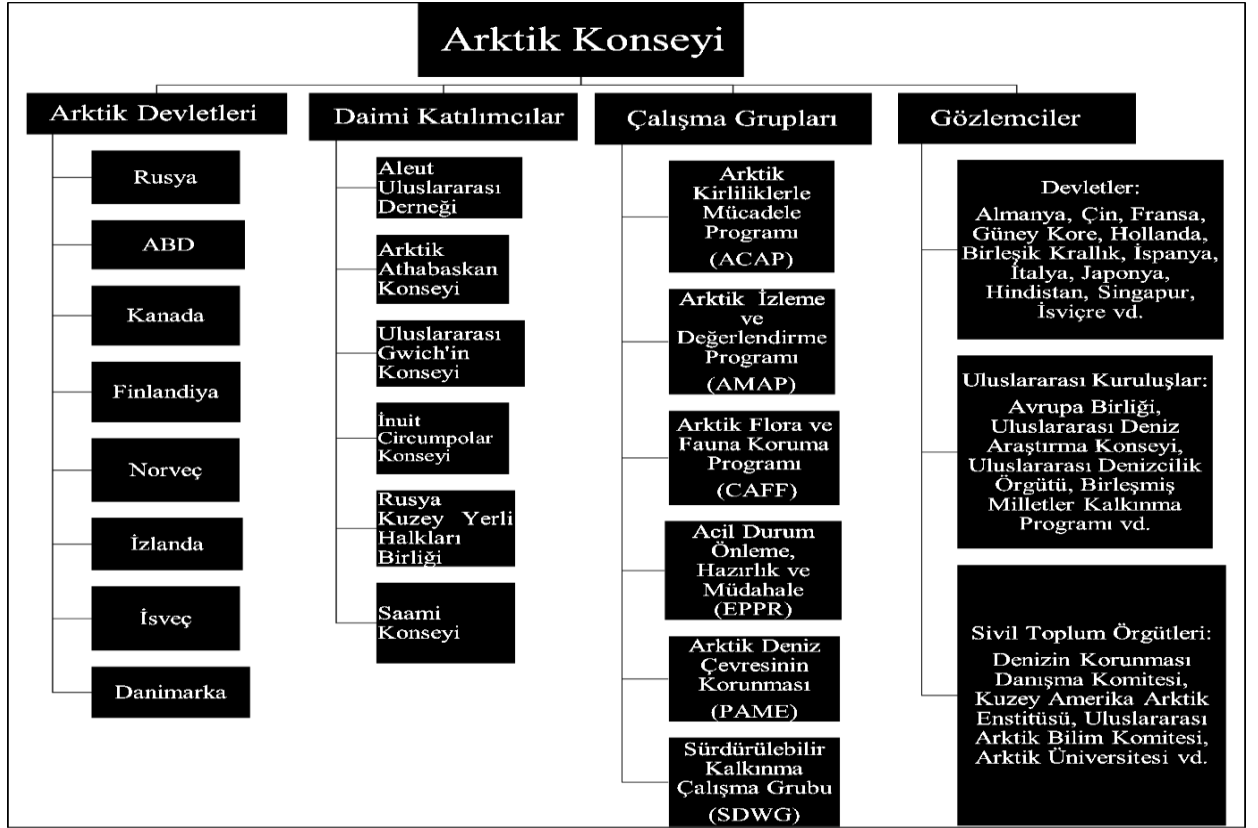
Kaynak: U.S. Energy Information Administration (EIA).

Arktik bölgesindeki hidrokarbon kaynaklar, Avrasya ve Kuzey Amerika alanlarında yoğundur (Nillson, 2007, s. 198). Bölgenin, Avrasya sahası doğal gaz açısından zengin iken; Kuzey Amerika sahası daha çok petrol kaynaklarına yatkındır. Kuzey Amerika sahasının, Arktik petrol rezervlerinin %65'ine ve keşfedilmemiş doğal gazın %26'sına sahip olduğu tahmin edilmektedir (Hong,2011). Arktik Alaska, Amerikan Havzası ve Doğu Grönland Fay Hattı'nda yaklaşık 48,6 milyar varil keşfedilmemiş petrol bulunduğu öngörülmektedir; bu miktar, keşfedilmemiş Arktik petrolünün yaklaşık %54'ünü oluşturmaktadır. Ayrıca, Amerika Havzası ve Kuzeybatı Kanada'nın iç havzalarında henüz üretime geçmeyen yaklaşık 2,5 milyar varil petrol keşfedilmiştir (Osthagen ve Rasputnik, 2017).

Rusya'nın Batı Sibiryaya Havzası'nda ise, yaklaşık 133 milyar varil petrol eşdeğerinde birleşik petrol ve doğal gaz kaynakların bulunduğu tahmin edilmektedir; bu miktar, Arktik'teki toplam kaynakların %32'sini oluşturmaktadır (USGS, 2008). Keşfedilmemiş gazın tahmin miktarı da önemlidir, enerji eşdeğeri baz alındığında bölgede tahmin edilen petrolün üç kat fazlası bulunduğu tahmin edilmektedir (Andreeva, 2023). Ortalama tahminler, küresel çapta keşfedilmemiş doğal gazın yaklaşık %30'unun Arktik bölgesinde bulunduğuna işaret etmektedir. Arktik'teki hidrokarbon kaynaklarına yönelik mevcut tahminler, dünya genelinde toplam kaynakların %3 ile %25'i arasında değişmektedir (Pursianen, Alden ve Bertelsen, 2021, s. 37). Uzmanlar, bu kaynakların büyük oranda Rus topraklarında yer aldığını belirtmektedir. Bununla birlikte, Arktik'te buzulların erimesiyle ortaya çıkan stratejik kaynakların, bölge devletleri arasındaki düşük düzeyli gerilimleri, çatışmaya dönüştürebileceğine dair çeşitli senaryolar öne sürülmektedir (Kjellen, 2022).

2.1. Arktik'in aktörleri: Arktik konseyi üyeleri ve Çin

Arktik Konseyi diğer adıyla Arktik Sekizlisi, 1996 yılında Ottawa Deklarasyonu ile kurulan üst düzey uluslararası bir forumdur (Arctic Council). Konsey'in misyonu, Arktik yerli halklarının ve Arktik devletlerinin karşılaştığı endişeleri ve zorlukları, iş birliği temelinde çözmek ve bölgede sürdürülebilirliği sağlamaktır (Arctic Council). Arktik Konseyi, antlaşmaya dayalı bir uluslararası örgütten ziyade; fikir birliği temelinde, Arktik bölgesinin barışçıl ve işbirlikçi doğasını yansıtan bir forumdur (Nord, 2015). Bununla birlikte, Arktik Konseyi'nin yetki alanı, askeri güvenlik konularını kapsamamaktadır. Görsel 1'de görüleceği üzere, Konsey'de: Rusya, ABD, Kanada, Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç ve İsveç olmak üzere sekiz Arktik devleti bulunmaktadır (Arctic Council). Arktik'te, askeri/güvenlik çıkarları ve deniz kapasitesi olan devletler "Arktik Beşlisi" olarak tanımlanan, Rusya, ABD, Kanada, Norveç ve Danimarka'dır (Hong, 2011). Arktik Konseyi'nde, daimî katılımcı statüsünde yerli halkı temsil eden katılımcılar ise, Aleut Uluslararası Derneği, Athabaskan Konseyi, Uluslararası Gwich'in Konseyi, İnuit Circumpolar Konseyi, Rusya Kuzey Yerli Halkları Konseyi ve Saami Konseyi'dir (Arctic Council). Ayrıca, Konsey'de gözlemci üye statüsüne sahip devletler, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütleri yer almaktadır. Gözlemci üyelerin temel amacı, Arktik'te sürdürülebilir kalkınma ve çevresel koruma hedeflerine katkı sağlamak ve bilimsel çalışmalar yoluyla bölgedeki etkinliklerini artırmaktır (Garrick ve Miller, 2021).

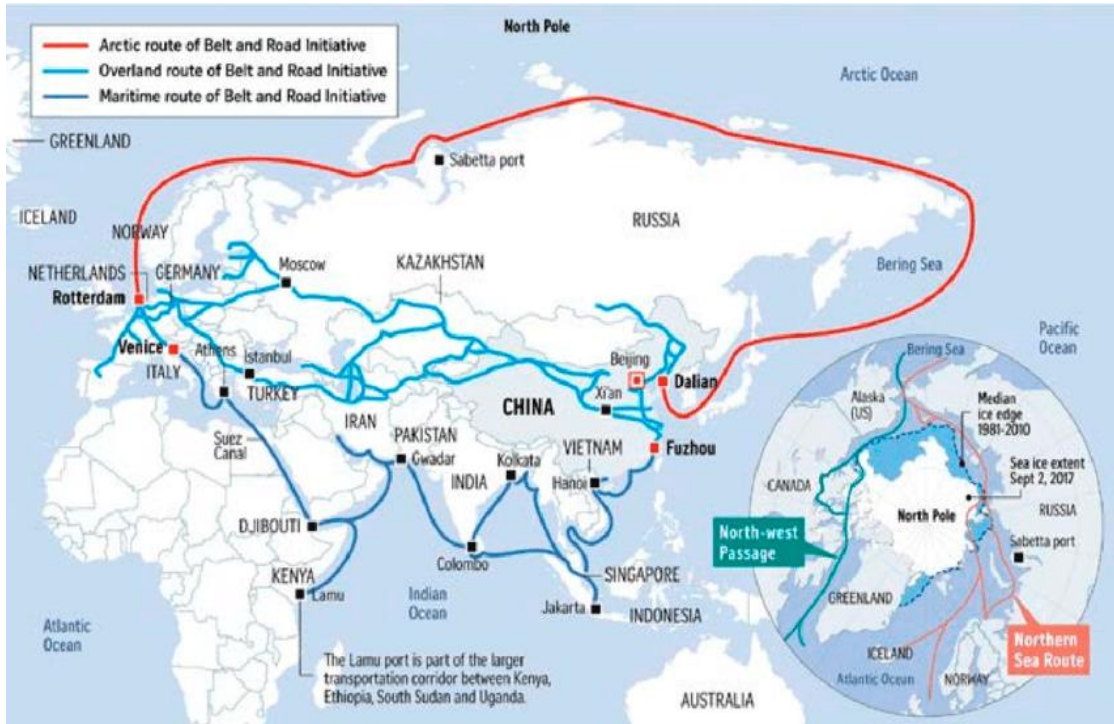
Görsel 1. Arktik Konseyi'nin Yapısı

Kaynak: Yazarlar tarafından <https://arctic-council.org/> referans alınarak oluşturulmuştur.

Arktik bölgesini, uluslararası iş birliğine teşvik etmeye rehberlik eden çeşitli sözleşmeler ve kuruluşlar bulunmaktadır. Bu bağlamda, Arktik'in uluslararası yasal rejimi oluşturan temel sözleşmelerden biri, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)'dir. BMDHS, 145 devletin taraf olduğu kilit bir sözleşmedir, bu açıdan evrenselliğe yakın bir iddiayı desteklemektedir (Nord, 2015). Arktik devletleri arasında bulunan ABD, BMDHS'nin müzakere sürecinde önemli bir rol almış olsa da sözleşmeye taraf

değildir (Allen vd., 2019). Ayrıca, Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde kurulan Uluslararası Denizcilik Örgütü, denizlerde güvenliği sağlamak, deniz kirliliğini önlemek ve deniz çevresinin korunmasını teşvik etmek amacıyla uluslararası standartlar belirlemektedir. Bu standartlar, özellikle Arktik'in hassas ekosistemleri ve çevresel koşulları göz önünde bulundurularak geliştirilmiş olup, bölgedeki denizcilik faaliyetlerinin çevresel sürdürülebilirliğini artırmayı hedeflemektedir.

Arktik Konseyi'nde gözlemci statüsüne sahip birçok devlet bulunmasına rağmen, Çin'in Arktik politikasının ele alınma nedeni, Pekin'in stratejik hedeflerinin kapsamı ve küresel etkileridir. Çin'in dış politika anlayışı realist teoriye dayanmaktadır; bu yaklaşım çerçevesinde, bölgesel ve küresel politikalarda iş birliği yerine; büyük güç rekabeti, ulusal çıkarlar ve göreceli kazanımlar ön plana çıkmaktadır (Wall ve Wegge, 2023). Dolayısıyla, Çin, uluslararası alanda en önemli aktörün devletler olduğu kabulünden hareketle; realpolitik odaklı dış politika stratejisi ile kaynaklara yönelim ve ulusal çıkarlarını maksimize etme eğilimindedir. Bu yaklaşım, Arktik'te de kendini göstermektedir. Çin, Kutup İpek Yolu projesi aracılığıyla, Arktik'i küresel ticaret yollarına entegre etmeyi amaçlamakta ve bölgeyi yalnızca iş birliği alanı değil, aynı zamanda ulusal çıkarlarını maksimize edebileceği bir jeopolitik fırsat olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda, Çin'in Arktik'e artan ilgisi, Başkan Xi Jinping'in süper güç olma vizyonunun bir parçasıdır (Martynova, 2019). Çin, bölgeye olan ilgisini 2018 yılında yayımlanan Beyaz Kitap'ta, bölgedeki çıkarlarını formüle etmesiyle somutlaştırmıştır. Çin, Arktik'te stratejik bir rol üstlenerek, kendisini bölgede "önemli bir paydaş" ve "Arktik'e yakın devlet" olarak tanımlamıştır (RAND, 2024). Çin, yatırımlar yoluyla bölgede ekonomik ve politik açıdan nüfuz sağlama hedefindedir. Çin'in bölgede izlediği politikalar, dört temel hedefe dayanmaktadır: i. Uluslararası alanda statüsünü ve meşruiyetini pekiştirmek, ii. deniz taşımacılığı rotalarını çeşitlendirmek, iii. doğal kaynak tedarikini artırmak, iv. ABD ile olan jeopolitik rekabeti dengelemektir (Charron, 2021).

Harita 4: Kutup İpek Yolu Projeksiyonu

Kaynak: Martynova, 2019: 775.

Çin'in, Arktik'in stratejik güzergâhlarından yararlanma arzusu, Bir Kuşak Bir Yol kapsamında Kutup İpek Yolu projesi ile öne çıkmaktadır (Sochneva vd., 2021). Harita 4'te görüleceği gibi, Çin'in bu projesi, Asya'dan başlayarak Avrupa ve Kuzey Amerika arasındaki rotayı kısaltmaktadır, bu durum ise Çin'e

küresel ticarete etkinliğini güçlendirme fırsatı sağlamaktadır. Çin'in bu hamlesi özellikle ABD'nin tepkilerine yol açmıştır. New York Times, 2019 yılında Çin'in Arktik'e yönelimini "Arktik, Çin'in küresel hedeflerinin yeni arenası" şeklinde tanımlamış ve henüz somut başarılar kaydedilmediğini vurgulamıştır (New York Times, 2019). Çin, Arktik Konseyi üyesi Rusya ile iş birliği içerisinde; özellikle, Rusya'nın Arktik ile Uzak Doğu arasındaki enerji altyapı projelerine destek vermektedir (The Economist, 2022). Bununla birlikte, Çin ve Rusya özellikle Kuzey Deniz Rotası üzerinde konsensüs sağlamış olup, söz konusu iş birliği enerji güvenliği temelinde şekillenmektedir (Istituto Affari Internazionali, 2023). Geleneksel olarak jeopolitik, güvenlik ile yakından ilişkilidir; bu bağlamda, Çin'in Arktik'te sınırı olmamasına rağmen bölgedeki temel çıkarlarından biri dolaylı yoldan güvenlikle ilişkilidir. Bu çerçevede, Çin ile ABD arasındaki süper güç rekabeti Arktik'te ön plana çıkmaktadır. Bölgedeki güvenlik ilişkilerinin askeri boyutunda, Çin ve ABD arasında nükleer stratejik bir denge mevcuttur. Bölge, kıtalararası balistik füzeler ve Avrasya ile Kuzey Amerika arasında uzun menzilli bombardıman uçakları için en kısa uçuş rotasını sağlamaktadır (Fragkouli, 2021, s. 145). Tarihsel olarak Arktik, Rusya ile ABD arasındaki stratejik dengede önemli bir rol oynamışken, günümüzde bu denge Çin ile ABD arasındaki nükleer stratejik ilişkiyi de etkilemektedir.

3. Kopenhag Okulu ve Bölgesel Güvenlik Kompleksi Teorisi Bağlamında Arktik

Güvenlik kavramı, uluslararası ilişkiler disiplininde temel bir kavram olmasına rağmen, tanımı konusunda konsensüs sağlanamamıştır. Bu nedenle, güvenlik tartışmaya açık ve muğlak bir kavramdır (Buzan, 2015, s. 32). Soğuk Savaş'ın sona ermesi yalnızca güç dengesinde bir değişim yaratmamış, aynı zamanda uluslararası güvenlik yaklaşımlarında da önemli bir dönüşüme yol açmıştır. Yeni dünya düzeninin ortaya çıkışıyla birlikte askeri gücün rolü azalırken, ekonomik ve siyasi güç unsurları uluslararası güvenlik tartışmalarında önem kazanmaya başlamıştır. Bu dönüşüm bağlamında, Kopenhag Okulu güvenliğe dair yeni yaklaşımlar geliştirmiştir. Bu yaklaşımlar, güvenlikleştirme/güvenlik-dışlaştırma, sektörel güvenlik ve bölgesel güvenlik kompleksi (BGK) olmak üzere üç ana kategoriye ayrılmaktadır (Limon, 2022, s. 778).

Güvenlikleştirme, dilin toplumsal gerçekliği şekillendirme gücüne sahip olduğunu savunan John L. Austin ve John Searle'nin söylem eylemi teorisine dayanmaktadır. Kopenhag Okulu'na göre güvenlikleştirme, bir olgunun güvenlik meselesi olarak sunulup, olağan politikaların dışında istisnai tedbirler gerektiren bir tehdit olarak tanımlanma sürecini ifade eder (Buzan, 2015). Bu yaklaşım, bir meseleyi güvenlik çerçevesine taşıyan söylem eyleminin, belirleyici rolünü vurgulamaktadır. Güvenlikleştirici söylem, varoluşsal tehdit tanımı ve bir referans nesnesi olmak üzere iki temel unsuru içerir. Varoluşsal tehdit, olağanüstü önlemler gerektiren bir aciliyet yaratırken, referans nesnesi ise toplumsal önem taşımaları ve toplumca kabul görmelidir (Kocatepe ve Şahin, 2024, s. 137). Güvenlik-dışlaştırma ise, bir sorunun acil durum niteliğinden çıkarılarak, siyasi müzakere sürecine dâhil edilmesini ifade eder. Bu durum, güvenlikten ziyade, siyasi bir yaklaşımla ele alınır ve güvenlik gündemi içerisindeki sorunların siyasi müzakere alanına çekilmesini içerir (Limon, 2021, s. 779). Söylem süreçleri, tehditlerin tanımlanma ve algılanma biçimlerini yeniden şekillendirme imkânı sunar. Ole Waever, güvenlik-dışlaştırmanın bir hedef olarak benimsenmesi gerektiğini savunur; çünkü, güvenlikleştirilen bir mesele, istisnai tedbirlerin meşrulaştırılmasına zemin hazırlamaktadır (Buzan ve Waever, 2003, s.107).

Kopenhag Okulu'nun önde gelen teorisyenlerinden Barry Buzan, güvenlik kavramını beş sektöre ayırarak güvenliğin kapsamını genişletmiştir. Güvenliğin referans nesnelere, yani güvenliği sağlanması gereken unsurlar arasında askeri, siyasi, ekonomik, çevresel ve toplumsal sektörler bulunmaktadır (Buzan, 2015: s. 35). Bu sektörler birbiriyle ilişkili olmakla birlikte, her biri farklı güvenlik tehditlerine odaklanır. Askeri güvenlik, devletlerin silahlı saldırılara karşı savunma yetenekleri ile bu yeteneklerin iki seviyeli etkileşimini ve devletlerin birbirlerinin niyetlerini algılamalarıyla ilişkilidir. Siyasi güvenlik, devletlerin örgütsel istikrarı, hükümet sistemleri ve bu sistemlere meşruiyet sağlayan ideolojilerle bağlantılıdır. Ekonomik güvenlik, devletin kaynaklara, pazarlara ve finansmana erişim sağlayarak refah düzeyini koruma kapasitesini kapsar. Toplumsal güvenlik, dil, kültür, dini ve ulusal kimlik ile geleneksel kalıpların sürdürülebilirliği bağlamında, evrim için kabul edilebilir koşulların sağlanmasına odaklanır. Çevre

güvenliği ise, diğer tüm insan faaliyetlerinin bağlı olduğu temel destek sistemi olarak yerel ve gezegensel biyosferin korunması ile ilgilidir (Buzan, Waever ve De Wilde, 1998, s. 7).

Kopenhag Okulu tarafından geliştirilen bir diğer yaklaşım, bölgesel güvenlik kompleksi teorisi. Bu teoriye göre, Soğuk Savaş'ın iki kutuplu güvenlik yapısından çok kutuplu sisteme geçiş, bölgesel ilişkilerin önemini artırmıştır. (Buzan ve Waever, 2003). Barry Buzan ve Ole Waever tarafından geliştirilen bölgesel güvenlik kompleksi teorisi, güvenlik analizlerinde bölgesel düzeyin önemine vurgu yapmaktadır. BGK, güvenlik analizinin nesnesi olarak bölgesel alt sistemleri kabul eden teorik bir çerçeve sunmaktadır. Buzan'a göre, ulusal güvenlik tek başına yetersizken, küresel güvenlik düzeyi genellikle idealize edilmiş bir hedef olarak değerlendirilmektedir; bölgesel düzey ise ulusal ve küresel güvenliğin kesişim noktasıdır (Buzan, 2015: s. 157). Bu bağlamda, güvenlik ilişkisel bir olgudur; bölgesel düzey, devletlerin yakın etkileşimde bulunduğu ve güvenliklerinin birbirine bağlı olduğu bir alandır. Güvenlik kavramında kullanılan "bölge" ise, coğrafi yakınlığa dayanan belirli bir devlet grubu arasında gelişen güvenlik ilişkilerinin bir alt sistemi olarak tanımlanmaktadır. Buzan, güvenliği, her bir devletin güvenliğinin, diğer devletlerin güvenliği ile iç içe geçtiği bir alan olarak tanımlar; Dolayısıyla, devletler arasında karşılıklı bağımlılık kaçınılmaz bir gerçekliktir (Buzan, 2015, s. 168). Bu bağlamda, karşılıklı bağımlılık tanımı, yalnızca pozitif etkileşimleri içermemektedir; BGK'ların oluşmasında devletler arasındaki dostluk/düşmanlık ve karşılıklı tehdit algıları gibi negatif etkileşimler de kritik rol oynamaktadır (Buzan vd., 1998, s. 271). Bölgesel güvenlik kompleksi, ulusal güvenlikleri birbirinden bağımsız düşünemeyecek kadar sıkı bir güvenlik bağı ile bağlı olan devletler grubu olarak tanımlanır (Buzan, 2005, s. 158). BGK'da temel görüş, tehditlerin uzak mesafelerden ziyade kısa mesafelerden daha kolay yayılmasıdır; Dolayısıyla, belirli bir bölgedeki devletlerin karşılıklı güvenlik bağımlılığı, bölgesel temelli kümeler şeklinde ortaya çıkmaktadır (Yaman vd., 2023). Bu anlayışa göre, güvenlik tehditleri yakın mesafede daha etkilidir ve bir bölgedeki devletlerin birbirlerini tehdit olarak algılamaya olasılığı, bölge dışındaki devletlere kıyasla daha yüksektir (Buzan, 2015). Tarihsel açıdan incelendiğinde, çoğu devlet öncelikle komşularının yetenekleri ve niyetleriyle ilgilenmiştir. Bu bağlamda, coğrafi mesafeler, BGK'ların oluşumunda kritik bir rol oynamaktadır.

Bölgesel güvenlik kompleksinin temel yapısı sınırlı, anarşik yapı, kutupluluk ve sosyal inşa olmak üzere dört değişkeni içermektedir (Buzan vd., 1998). Uluslararası sistemin anarşik yapısı ile güç dengeleri üzerindeki etkileri, coğrafi yakınlık faktörleriyle birleşerek bölgesel güvenlik kompleksinin oluşmasına neden olmaktadır. Bölgesel güvenliğin alt sistemleri, özellikle politik ve askeri tehditlerin yoğunlaştığı dönemlerde daha etkili hissedilir. Ayrıca BGK, uluslararası sistemdeki güç kutuplaşmasının dinamiklerini açıklarken, aktörlerin eylemleri ve yorumlarına dayanan yapısal köklere de sahiptir. Teori, bu komplekslerin oluşumu ve işleyişinin aktörler arasındaki dostluk ve düşmanlık ilişkilerine dayandığını savunmaktadır. Alexander Wendt'e göre (1999, s. 249), tarihsel düşmanlıklar ve dostluklar, belirli bir çatışmanın veya iş birliğinin tetikleyicisidir. Bu bağlamda, BGK'lar yalnızca güç dağılımının mekanik bir yansıması değil, aynı zamanda aktörler arasındaki ilişki biçimi ve eylemleriyle şekillenen dinamik yapılardır. BGK'lar genellikle tarihsel faktörlerle karakterize edilir (Buzan, 2015). Örneğin, Soğuk Savaş döneminde ABD ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasındaki rekabetin merkezlerinden biri olan Arktik; SSCB'nin halef devleti olan Rusya'nın bölge politikalarında, ABD'ye karşı bir tutum sergilemesine neden olmaktadır (Limon vd., 2023). Dolayısıyla BGK'lar, bölgedeki aktörlerin güvenlik endişeleri ve eylemleri üzerine inşa edilmiştir ve genellikle bu aktörler arasında var olan güvensizlikleri de yansıtmaktadır. Uluslararası sistemdeki pek çok devlet için bölgesel düzey, güvenliğin sağlanmasında belirleyici bir öneme sahiptir. Küresel güçler açısından ise, bölgesel düzey, kendi etkilerini ve rekabetlerini uluslararası sistemin geneline yansıtma stratejileri ve bu stratejilerin sonuçları üzerinde kritik bir rol oynar (Buzan vd., 1998).

Bölgesel güvenlik kompleksi, devletler arasındaki etkileşimlerin bir sonucu olarak ortaya çıktığından, bu etkileşimlerdeki güvensizlik ilişkilerinin yapısı ve doğası, güvenlik komplekslerinin şekillenmesinde belirleyici bir unsurdur. Bu bağlamda, bir BGK'nın oluşabilmesi için dört temel kriter ön plana çıkmaktadır: i. Belirli bir coğrafi sınırın varlığı, ii. En az iki aktörün komplekse dâhil olması, iii. Söz konusu devletlerin birbirlerine coğrafi olarak yakın olması, iv. Söz konusu devletler arasında rekabet, savunma,

komşuluk, çıkar, korku veya tehdit gibi unsurları içeren ilişkilerin olmasıdır (Buzan ve Waever, 2003). Bir bölgenin BGK olarak değerlendirilebilmesi için, o bölgedeki aktörlerin karşılıklı güvenlik bağımlılığı içinde olmaları gerekmektedir. BGK'lar analitik bir araçtır ve bu kompleksler sosyal olarak yapılandırılmıştır. Kompleksler, dinamik yapılar olarak tanımlanmıştır. Dolayısıyla, bölgedeki aktörlerin güvenlik uygulamaları ve söylemleri tarafından şekillenmektedir.

Arktik, Buzan ve Waever'ın çalışmalarında BGK kapsamında değerlendirilmemiştir. Bunun nedeni, çalışmaların kaleme alındığı dönemde Arktik'in bölgesel güvenlik etkileşimlerinin düşük seviyede olması veya bölgenin periferik bir bölge olarak değerlendirilmesiyle açıklanabilir (Padrtova, 2017, s. 2). Arktik bölgesini, BGK olarak sınıflandırmak için iki temel kriter öne çıkmaktadır. İlk olarak, güvenikleştirme ve güvenlik dışılaştırma süreçlerinin gerçekleşmesidir. İkinci olarak, bölgedeki yapı ve güvenlik dinamiklerinin, BGK teorisinin temel yapısına uygunluk göstermesi gerekmektedir (Padrtova, 2017, s. 3). Arktik sınır, anarşi, güç dağılımı ve dostluk/düşmanlık ilişkisi çerçevesinde değerlendirildiğinde, BGK'nın klasik tanımının bölgeye uyarlanması mümkün değildir. Klasik BGK'da, temel birim yalnızca devletlerdir; ancak, revize edilmiş tanımda devlet daha genel bir terim olan "birim" olarak değiştirilmiştir. Bu bağlamda, Arktik sınır kriteri açısından, Arktik Dairesi çevresinde ve kuzeyinde yer alan tüm bölgeleri kapsayacak şekilde tanımlanabilir (Padrtova, 2017, s. 4). Bu çerçevede, Arktik, coğrafi olarak uyumlu bir birim seti olarak BGK olarak sınıflandırılabilir. BGK'nın temel yapısının ikinci unsuru, anarşidir. Buzan ve Waever'a (2003, s. 53) göre anarşi unsurunun ilk koşulu, bir kompleksin iki ya da daha fazla özerk birimden oluşma gerekliliğidir. Buna göre, BGK, aynı özellikleri sergileyen uluslararası sistemin küçük bir versiyonudur, aktörlerin çokluğu ve merkezi bir üstün otoritenin olmamasıdır. Anarşi bağlamında, Arktik, sekiz bağımsız birimden oluşmakta olup bu birimler, egemen devletlere bağlı alt birimler olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik, politik ve askeri açılarından benzer nitelikler taşıyan bu devletler grubu, tümüyle aynı niteliklere sahip değildir. Örneğin, Arktik devletlerinin yedisi NATO üyesi iken, bu devletlerden beşi aynı zamanda Nordik Konseyi'ne üyedir (Limon, 2021). Bu durum, siyasi ilişkilerdeki tercih edilebilirliği yansıtmakla birlikte, devletler arası ilişkilerin hem iş birliği hem de çatışma temelinde gelişmesine olanak tanımaktadır. Dolayısıyla, Arktik anarşik yapıya dair temel koşulları karşılamaktadır. Bir diğer kriter olan kutupluluk, birimler arasındaki güç dağılımını kapsamaktadır (Buzan ve Waever, 2003). Arktik, ABD ve Rusya olmak üzere iki nükleer gücü içermesine rağmen, bölgede her ikisi de bölgesel bir güç rolü oynamaktadır (Padrtova, 2017). Hiçbir devlet, Arktik güvenlik ilişkilerini büyük ölçüde domine etmemektedir. Bu nedenle, Arktik BGK çok kutuplu bir kompleks olarak tanımlanabilir. Güç dağılımı açısından, Arktik'te hiçbir devlet, diğerlerinden belirgin şekilde üstün değildir. Son değişken sosyal yapı ise dostluk ve düşmanlık ilişkilerini kapsamaktadır. Bu bağlamda, Arktik uzun bir süredir düşük gerilimli ve istikrarlı bir bölge olarak kabul edilirken aynı zamanda dünyanın önde gelen militarize devletlerin stratejik önem atfettiği bir konumda bulunmaktadır. Örneğin, Rusya'nın Kuzey Filosu'nun karargâhının bulunduğu Kola Yarımadası, dünyanın en militarize bölgelerinden birisidir (Wegge ve Halsne, 2022). Benzer şekilde, Alaska, Grönland'da bulunan Thule bölgesi ve Kuzey Norveç gibi bölgede bulunan NATO üyesi devletler de önemli askeri yeteneklere ve tesislere sahiptir (Willhelmsen ve Hjermand, 2022). Arktik devletleri arasında yaşanan çıkar çatışmaları ve özellikle Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında artan karşılıklı güvensizlik, bölge devletleri arasında güvenlik ikilemini tetiklemiştir. Bununla birlikte, İsveç ve Finlandiya tarafsız statülerini sonlandırarak NATO'ya üye olmuşlardır. Finlandiya 1948'den bu zamana kadar; İsveç ise, Napolyon döneminden bu zamana kadar tarafsız devletlerdi (Thorsson, 2024). Arktik'in jeopolitik yapısının konfigürasyonu, beş NATO üyesi devlet, iki stratejik olarak tarafsız devlet ve Rusya'nın yer aldığı bir yapıdan; yedi NATO üyesi devlet ve Rusya'nın bulunduğu bir yapıya evrilmiştir. Bu çerçevede, bölgede uzun süredir sağlanan iş birliği, dostluk ilişkilerin varlığını gösterirken; militarize girişimler ve NATO ile Rusya'nın birbirlerini tehdit olarak tanımlama süreçleri düşmanlık ilişkilerinin de varlığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Arktik BGK olarak sınır, anarşi, kutupluluk ve sosyal yapı kriterlerini karşılamaktadır.

Exner-Pirot (2013), Barbora Padrtova (2017) ve Onur Limon (2021)'a göre, Arktik'te çevresel sektör açısından BGK oluşumu mümkündür. Bu bağlamda, Buzan'a göre, tek bir kompleks olarak kabul edilebilen devletler grubunda, iki veya daha fazla devletin güvenlik karşılıklı bağımlılığının mevcut olması,

alt komplekslerin oluşmasına neden olabilmektedir (Buzan, 2015, s. 189). Örneğin, Avrupa kompleksinde yer alan iki düzineden fazla devlet, İskandinav ve Balkanlar gibi çeşitli alt kompleksleri içermektedir (Buzan, 2015, s. 166). Benzer şekilde, Post-Sovyet coğrafyası bir BGK iken; bu kompleks içinde Orta Asya, Baltık devletleri, Batı devletler grubu ve Kafkasya olmak üzere dört farklı alt kompleks bulunmaktadır (Kocatepe ve Şahin, 2024, s. 143). BGK modeli, özellikle siyasi ve askeri sektörlerdeki tehditlerin kısa mesafelerde hızlı yayılma potansiyeline dayanmaktadır. Arktik bölgesi, çevresel bir BGK olmasının yanı sıra; askeri sektör açısından, Arktik devletleri arasındaki dostluk/düşmanlık ilişkileri ve tehdit algılarıyla karakterize edilen iki alt komplekse ayrılabilir: Avrasya-Arktik (Rusya ve Çin) ve Arktik-NATO (ABD, Kanada, Danimarka, Norveç, İzlanda, İsveç, Finlandiya). Her iki alt kompleks de aktif güvenlikleştirme süreçleri yürütmektedir. NATO ve Rusya'nın, Arktik'teki askeri aktivitelerini karşılıklı tehdit olarak sunması, bu meselelerin kamuoyuna güvenlik sorunu olarak taşındığını göstermektedir. Bu durum, bölgede artan gerilimlere ve askerileşmeye yol açmaktadır.

Arktik devletlerinin, askeri ve siyasi sektörlerde güçlü bir egemenlik sergilediği ve bu devletlerin askeri-siyasi sektör dışında güvenlik bağımlılıklarının genellikle zayıf olduğu gözlemlenmektedir (Padrtova, 2017, s. 5). Arktik devletleri, her ne kadar iklim değişikliğiyle mücadele söylemini önceliklendirip bölgenin barışçıl doğasına vurgu yapsalar da, son gelişmeler askeri varlıklarını pekiştirmelerine yol açmaktadır. Son yıllarda Arktik'te yoğunlaşan askeri operasyonlar, gerilimin artmasına neden olmuştur. Pentagon'un Norveç'teki Andoya Adası'nda gerçekleştirdiği seyir füzesi denemesi ve Rusya'nın, Norveç'in münhasır ekonomik bölgesinde gerçekleştirdiği Tsirkon hipersonik füze testi bu gerilimlerin somut örneklerindedir (Edvardsen, 2024). Bu askeri faaliyetler, her iki tarafın da kontrollü bir tırmanma stratejisi izlediğini göstermektedir. Gerilimlerin artması, Rusya ve Çin'in Arktik politikalarının yakınlaşmasına da zemin hazırlamaktadır. Özellikle NATO'nun bölgede genişlemesi, bu iki aktörü daha fazla bölgesel işbirliği konusunda motive etmektedir. Her iki ülke, NATO'nun Arktik'teki askeri varlığını çevreleme politikası olarak değerlendirmektedir. Rusya ve Çin, bölgedeki bilimsel ve ekonomik işbirliğini artırma çağrısında bulunmuşlardır. Ancak, NATO'nun İsveç ve Finlandiya'yı bünyesine katması, bu güvenlik rekabetini daha da tırmandırmıştır. NATO ve Rusya, birbirlerini resmî belgelerde karşılıklı tehdit unsuru olarak tanımlamaya başlamışlardır (Cozad vd., 2023). Bu belgeler, Arktik bölgesinde özellikle askeri sektördeki güvenlikleştirme süreçlerinin kamuoyuna açık bir şekilde yürütüldüğünü göstermektedir.

NATO'nun, Varşova Paktı'na karşı kurulmuş bir örgüt olması göz önünde bulundurulduğunda, Rusya açısından NATO'nun Arktik'te genişlemesi varoluşsal bir tehdit olarak değerlendirilmektedir. Rusya, 2007'den itibaren Arktik'i "tehdit altında" bir referans nesne olarak sunma stratejisini sürdürmektedir. Arktik deniz tabanına yerleştirilen Rus bayrağı, bu stratejinin sembolü olarak değerlendirilebilir. Bu girişim, önce Rus kamuoyuna, ardından medya aracılığıyla bölgedeki diğer aktörlere aktarılmıştır. Özellikle Ukrayna işgalinin ardından Rusya, Arktik'teki çıkarlarının NATO tarafından tehdit edildiğini ileri sürmekte ve bu söylemi güvenlik politikalarının merkezine yerleştirmektedir. NATO üyeleri, Moskova tarafından birer tehdit unsuru olarak tanımlanmaktadır (Kjellen, 2022). ABD'nin ise, Arktik'teki güvenlikleştirme çabalarının ardındaki en önemli etkenlerden biri, Rusya'nın bölgede yürüttüğü askeri modernizasyon ve nükleer silah konuşlandırma hamleleridir. ABD, Arktik'i anavatanı savunmada temel taşı olarak görmektedir (Department of Defense, 2024). Bu bağlamda ABD, Arktik siyasetinde nispeten geç bir aktör olduğu ve BMDHS'ye taraf olmadığı için dezavantajlı bir konumdadır. Ancak, İsveç ve Finlandiya'nın NATO'ya katılımıyla birlikte Arktik'teki güvenlikleştirme hamlelerini NATO üzerinden yürütmekte ve resmî belgelerinde, Arktik'teki Rus-Çin faaliyetlerini tehdit olarak tanımlamaktadır. Pentagon, Arktik'teki artan tehditlere dikkat çekmekte ve bu tehditlere karşı müttefikler ile iş birliğini güçlendirmeyi vurgulamaktadır (Department of Defense, 2024). Arktik'te, Rusya ve NATO'nun askeri sektörde yürüttüğü güvenlikleştirme faaliyetleri, esasen karşı tarafı caydırmaya yönelik stratejiler etrafında şekillenmektedir (Clark, 2024).

3.1. Avrasya-Arktik

Rusya'nın, Ukrayna'yı işgali sonrasında Batılı devletler, Rusya'ya yaptırımlar uygulamıştır. Buna karşılık, Rusya ortaklıklarını çeşitlendirme yoluna gitmiş ve özellikle Çin ile ilişkilerini güçlendirmiştir (Özel Özcan

ve Şahin, 2024). Bu durum, Arktik bölgesinde de kendini göstermektedir. Rusya ve Çin arasındaki iş birliği, bölgedeki askeri ve ekonomik dinamikler üzerinde etkiler yaratmaktadır. Arktik, Rus dış politikasının ve ticaretinin, Çin ve Asya arasında dengelemesinde merkezi bir rol oynamaktadır. Bu durum, hem sağladığı deniz yolu hem de doğal kaynaklar açısından önemlidir. Çin için ise Rus Arktik bölgesi, ekonomik direnci ve ihtiyaç duyduğu doğal kaynakları temin etmenin yanı sıra alternatif transit rotalar geliştirebileceği “kutup gücü” stratejisinin bir ifadesidir. Dolayısıyla, Rusya ve Çin’in jeopolitik öncelikleri özellikle Arktik’te örtüşmektedir. Bu bağlamda, Çin, Rusya’ya ekonomik kaynaklar ve yatırımlar sunarken; Rusya ise Çin’e doğal kaynaklar ve deniz geçişleri gibi stratejik avantajlar sağlamaktadır. Rusya ve Çin arasındaki ilişkiyi “sınırsız ortaklık” olarak tanımlamaktadır; bu tanımlama ise, yapıcı ortaklıktan daha ileri bir adımdır. İki ülkenin yaklaşmasının temel nedeni, ortak tehdit algılamalarıdır; özellikle, ABD hâkimiyetindeki küresel düzene karşı ortak bir muhalefet söz konusudur (RAND, 2024). Moskova açısından, Rusya’nın büyük güç statüsünü koruması için özellikle ekonomik açıdan Çin ile olan ortaklık zorunluluktur (RAND, 2024). RAND verilerine göre, 2021 yılında Çin’in gayri safi yurtiçi hasılası (GSYİH), Rusya’nın GSYİH’sinin yaklaşık dokuz katı büyüklüğünde idi. Çin ise, Arktik’te çıkarlarını güçlendirmek amacıyla Rusya ile iş birliği yapmakta ve bu ilişkiler aracılığıyla bölgedeki çıkarlarını ilerletmektedir (Güçyetmez, 2021).

Avrasya bağlamında Arktik’in önemi yadsınamaz; bu durum, Rusya’nın doğal kaynakları ile Çin’in yatırım ve üretim varlıklarının tamamlayıcılığından kaynaklanmaktadır. Bu açıdan, Rusya ve Çin Arktik’te kazan-kazan stratejisi çerçevesinde ilişkilerini geliştirmektedir. Her iki ülke, ABD tehdidi ile şekillenen ilişkilerini güçlendirerek, jeopolitik önceliklerini Avrasya-Arktik’in güçlendirilmesi doğrultusunda belirlemektedir. Bu durum, Rusya ve Çin’in güvenliklerini bağlantılı hale getirirken, her iki ülkeyi de ABD ile olan rekabetlerinde karşılıklı olarak güçlendirmektedir. Putin, NATO’nun genişlemesini Rusya’ya karşı doğrudan bir tehdit olarak algılamaktadır. Belirtmek gerekir ki, resmî Rus belgelerinde ABD/ NATO/Batı birbirlerinin yerine kullanılan terimlerdir. Bu bağlamda, Rusya’ya göre, NATO doğası gereği düşmanca ve aldatıcı bir yapıya sahip olduğundan dolayı varoluşsal bir tehdittir (Wilhelsem ve Hjermmann, 2022). Rusya ve NATO arasındaki güvensizlik, tarihsel düşmanlık arka planına dayanmaktadır. Putin, Arktik’te askeri güçlerini artırma gerekçesini NATO’nun çevreleme stratejisine karşı bir önlem olarak belirtmektedir (Edvardsen, 2024). Dolayısıyla, Çin ve Rusya ortak bir tehdit algısı olarak ABD’ye karşı durmakta ve özellikle askeri sektör açısından Avrasya Arktik’ini güçlendirmek için adımlar atmaktadır. Rusya ve Çin’in Arktik’te gerçekleştirdiği ortak hava ve deniz tatbikatları, NATO’ya karşı caydırıcı bir strateji olarak değerlendirilmektedir.

3.2. Arktik- NATO (Trans-Atlantik Arktik)

Konjonktürel gerilimler ve özellikle Rusya-Ukrayna Savaşı ile artan güvenlik kaygıları, tarafsız statüye sahip İsveç ve Finlandiya’nın, NATO’ya üye olmalarıyla sonuçlanmıştır. Bu durum, ABD hâkimiyetindeki NATO’nun Arktik’teki kimliğini güçlendirmesine ve sınırlarını genişletmesine yol açmıştır. ABD’nin, Arktik’teki bölgesel güvenlik stratejisinin önemli bir bileşeni, müttefiklerle iş birliğini güçlendirmektir. Nitekim ABD, Arktik’te artan Rus-Çin faaliyetlerini tehdit olarak nitelendirip, bölge üzerindeki güvenliğini NATO aracılığıyla sağlama eğilimindedir. NATO, savunma amaçlı bir örgüt olsa da üye devletlerin güvenlikleri birbiriyle bağlantılıdır. Bu bağlamda, ABD, NATO’nun güvenlik garantileri aracılığıyla Rusya ve Çin’e karşı caydırıcılığı güçlendirmeyi hedefleyerek, Arktik’te kolektif caydırıcılığı artırmaya odaklanmıştır. NATO Askeri Komite Başkanı Amiral Bauer, Arktik’in, NATO’nun caydırıcılık ve savunma duruşu açısından vazgeçilmez bir bölge olduğunu ifade etmiştir (NATO, 2023). Ayrıca, NATO askeri gücünün Arktik operasyonlarına destek sağlayacağı ve daha fazla Arktik savunma stratejilerine odaklanılacağı belirtilmiştir.

NATO, Arktik’te artan rekabetin nedenlerini askeri stratejiler, teknolojik ilerlemeler ve iklim değişikliği olarak formüle ederek, bu alanlara yönelik çeşitli girişimleri devreye almıştır. Bu bağlamda, NATO, Arktik stratejilerinin geliştirilmesi için üç bileşenli girişime odaklanmıştır: NATO Model Etkinliği, NATO İnovasyon Yarışması ve Mükemmeliyet Merkezleri. NATO Model Etkinliği, güvenlik tehditlerine karşı olası senaryoların simüle edildiği ve çözüm geliştirilmesine yönelik bir etkinliktir. NATO İnovasyon

Yarışması, operasyonel altyapıların iyileştirilmesini, kriz durumlarında hızlı ve etkili müdahalenin güçlendirilmesini amaçlanmaktadır. Mükemmeliyet Merkezleri ise, Arktik'te stratejik konulara ilişkin araştırma yaparak, bölgedeki politika ve operasyonel yaklaşımları güçlendirmeyi ve koordine etmeyi hedeflemektedir (Allied Command Transformation, 2023). Bu girişimlerle birlikte NATO, Arktik devleti olan NATO müttefikleriyle, bölgede Rusya ve Çin'in faaliyetlerini dengeleyerek NATO etkinliğini artırmayı amaçlamaktadır.

4. Arktik Bölgesinde Rusya Federasyonu'nun Askeri Varlığı

Tarihsel parametreler açısından incelendiğinde, Rusya'nın Arktik bölgesindeki faaliyetleri, uzun bir süre aralıklı kutup keşifleriyle sınırlı kalmıştır. Bölgenin stratejik önemi, Rus İmparatorluğu'nun 19. yüzyılın sonlarında Arkhangelsk'te bir deniz üssü kurmasıyla somutlaşmaya başlamıştır (Steinveg, 2023, s. 78). Yine de, 20. yüzyılın başlarına kadar ne Rus İmparatorluğu ne de SSCB Arktik'te kalıcı bir deniz varlığı oluşturmayı başaramamıştır. Özellikle, 1940 yılında Alman savaş gemisi The Komet'in Arktik Okyanusu üzerinden; Kuzeybatı Geçidi'ni kullanarak, Bering Boğazı'ndan Pasifik Okyanusu'na geçişi devletlerin Arktik politikalarını gözden geçirmelerine yol açmıştır (TÜBİTAK, 2020). İkinci Dünya Savaşı döneminde Sovyetler Birliği'nin askeri gücü büyük bir artış gösterirken, Arktik'teki askeri hareketlilik de zirveye ulaşmıştır. Özellikle, 1941'de Alman işgali ve 1944'te Kızıl Ordu'nun Petsamo-Kirkenes Operasyonu ile Wehrmacht'ın geri çekilmesi; bölgenin askerî açıdan stratejik önemini net bir şekilde ortaya koymuştur (Garrick ve Miller, 2024, s. 12). Savaşın sona ermesiyle, Arktik'te askeri faaliyetler sona ermemiş aksine Soğuk Savaş'ın başlaması ve nükleer silahlarla donatılmış denizaltıların devreye girmesi, bölgenin askerî değerini daha da artırmıştır. Soğuk Savaş döneminin iki ana rakibi SSCB ve ABD arasındaki en kısa rota Arktik üzerinden geçmekte idi (Sittlow, 2020). Bu coğrafi gerçeklik, her iki süper gücün de bölgede gerçekleşebilecek olası saldırılara karşı sürekli teyakkuza olmalarını zorunlu kılmıştır. Dolayısıyla, bu dönemde SSCB ve ABD, Arktik'teki askeri varlıklarını ve faaliyetlerini önemli ölçüde artırmıştır.

Soğuk Savaş'ın yaratmış olduğu güvenlik ortamı, Sovyet deniz kuvvetleri arasındaki hiyerarşik dengelerin de değişmesine neden olmuştur. Önceden Baltık ve Karadeniz filoların gerisinde kalan Kuzey Filosu, 1960'ların başında Sovyet donanmasının en büyük filosu haline gelmiştir (Alberque ve Fraioli, 2023). Bu yükselişte güvenlik kaygıları önemli bir rol oynarken, Barents Denizi'nin güney kesimlerinin kış aylarında dahi buzlanmaması gibi çevresel faktörler de etkili olmuştur. Özellikle, buz kırıcı özelliğe sahip olmayan gemilerin üslerine güvenli erişim imkânı bulabilmesi, Kuzey Filosu'nun gelişiminde kritik bir etken olmuştur. Filonun yükselişinin bir diğer önemli nedeni, Sovyetler Birliği'nin nükleer enerjili balistik füzelerle donatılmış denizaltılara verdiği stratejik önemle ilgilidir. Bu denizaltılar, nükleer caydırıcılık kabiliyetini sürdürülebilirlik için dünya okyanuslarına erişim sağlama gereksinimini karşılamakta idi (Clark, 2024). Bu durum ise denizaltılar ve denizaltı karşıtı operasyonların parçası olarak "Atlantik'in Üçüncü Savaşı"⁴ ile sonuçlanmıştır. Sovyet deniz stratejisi "kale" kavramıyla şekillenmiş ve Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra da devam etmiştir (Cozad vd., 2024). Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Sovyet sonrası dönemde de Kuzey Filosu, Rusya'nın Arktik'teki ana askeri gücü olma özelliğini korumuştur (Alberque vd., 2023).

Rusya'nın Arktik'teki askeri çıkarları, anavatan savunması, bölgesel ekonomik çıkarların korunması ve Kuzey Deniz Rotası üzerindeki hâkimiyet iddialarını sürdürmek olmak üzere üç temel hedefe dayanmaktadır (Kjellen, 2022). Bu bağlamda, Rusya 2005 yılından itibaren Sovyet döneminden kalma askeri üsleri aktif hale getirerek donanmasını modernize etmiş, ABD'nin sensör ve savunma sistemlerinden kaçınmak için hipersonik füze geliştirme çalışmalarını hızlandırmıştır (Fouche, 2022). Rusya'nın, deniz tabanlı stratejik nükleer kuvvetlerinin üçte ikisi Kuzey Filosu ve Kola Yarımadası'ndaki deniz üslerinde konuşlanmış durumdadır. Balistik füze denizaltılarının geri kalanları ise Pasifik Filosu'nun Kamçatka Yarımadası'ndaki Vilyuchinsk üssünde bulunmaktadır (Buchanan, 2020). Bu askeri birimler, Rusya'nın ikinci bir nükleer saldırı gerçekleştirme kapasitesini güvence altına alarak, Moskova'nın güvenlik sigortası

⁴ Atlantik'in Üçüncü Savaşı terimi, Soğuk Savaş döneminde denizaltılar ve denizaltı karşıtı savaşın bir parçası olarak oynanan stratejik bir kedi-fare oyununu ifade etmektedir. Bu terim, denizaltıları ve nükleer caydırıcılığın stratejik önemini vurgulamaktadır.

niteliğindedir. Rusya, Arktik Okyanusu ve çevresindeki denizlerde devriye görevleri ve operasyonlar yürütmektedir; bununla birlikte denizaltılar, su üstü gemiler ve stratejik bombardıman uçakları gibi askeri araçları aktif şekilde kullanmaktadır. Rusya'nın "ikinci vuruş kabiliyetinin" büyük bir kısmının Arktik'te bulunması, bölgeyi istihbarat ve erken uyarı sistemleri açısından kritik hale getirmektedir (Petersen and Pincus, 2021, s. 493).

Kuzey Filosu Ortak Stratejik Komutanlığı, Rusya'nın Arktik bölgesindeki askeri operasyonlarının merkezini oluşturmaktadır ve beş farklı operasyonel birime ev sahipliği yapmaktadır (Child, 2022, s.32). Kuzey Filosu'nun önemli bir kısmı Kola Yarımadası'nda konuşlanmış olup, bölge Rusya'nın savunma stratejisinde kilit bir rol oynamaktadır. Ayrıca Sovyet döneminden kalan birçok askeri tesisin modernizasyonu da bu bölgede gerçekleştirilmektedir. Kuzey Filosu, sekiz balistik füze denizaltısına ev sahipliği yapmakta olup, bu denizaltılar Delta IV ve Borei sınıfı gemilerden oluşmaktadır (Sittlow, 2020, s. 241). Ayrıca, filoda nükleer ve dizel-elektrik olmak üzere 16 aktif savaş denizaltısı bulunmaktadır. Kalibr füzeleri ile donatılan bu denizaltılar, uzak hedeflere saldırı yapabilme yeteneği ile öne çıkmaktadır. Rusya'nın stratejik açıdan büyük önem atfettiği Kola Yarımadası'nın korunması için, Arktik bölgesine özgü görevler için özel eğitilmiş, 76. Muhafız Hava Saldırı Tümeni ve 98. Muhafız Hava İndirme Tümeni gibi seçkin hava saldırı birimleri görevlendirilmiştir (Fouche ve Pedersen, 2022). Bu birimler, bölgenin savunmasında ve stratejik varlıkların korunmasında kritik roller üstlenmektedir.

Rusya'nın Arktik bölgesindeki askeri varlığı, Genelkurmay Başkanı Valery Gerasimov'un aktif savunma stratejisi doğrultusunda şekillenmiştir (Petersen ve Pincus, 2021). Bu strateji, Moskova'nın güvenliğine yönelik tehditleri önleyici ve proaktif adımlarla bertaraf etmeyi amaçlamaktadır. Özellikle, ABD'nin hassas noktalara yönelik saldırı stratejilerine karşı, Rusya Arktik'te askeri varlığını güçlendirerek konvansiyonel caydırıcılık ve tırmanma kontrolü sağlamayı hedeflemektedir (Honneland, et al., 2019). Bu bağlamda, Rusya'nın Kuzey Filosu, nükleer enerjili seyir füzesi denizaltılarının hayatta kalmasını stratejik bir öncelik haline getirmiş ve bu denizaltıları balistik füze denizaltıları kadar önemli bir konuma yerleştirmiştir. Nitekim, Sovyet sonrası dönemde Kuzey Filosu'nun nükleer ve konvansiyonel askeri yeteneklerini güvence altına alma önceliği artış göstermiştir (Simila, et al., 2023). Washington'daki Uluslararası Stratejik Araştırmalar Enstitüsü yetkilisi Colin Wall, Arktik'teki askeri dengenin büyük ölçüde Rusya'nın lehine olduğunu vurgulamaktadır. Wall'a göre, Rusya'nın Arktik bölgesindeki askeri üs sayısı, NATO'ya kıyasla üç kat fazladır (Fouche ve Pedersen, 2022). Rusya'nın Arktik politikasında özellikle Kuzey Deniz Rotası'nın geliştirilmesi ve korunması öncelikli hedeflerden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu amaçla, Kuzey Filosu ülkenin beşinci askeri bölgesi statüsüne yükseltilerek diğer askeri bölgelerle eşdeğer bir konuma getirilmiştir.

5. Arktik Bölgesinde NATO'nun Askeri Varlığı

ABD'nin, Arktik'teki askeri varlığına ilişkin ilk stratejik planlama, 2009 yılında George W. Bush döneminde ABD Donanması tarafından yayımlanan Arktik yol haritası ile başlamıştır (Wezeman, 2016). Bununla birlikte, Barack Obama döneminde 2011'de yayımlanan ABD Ulusal Askeri Stratejisi'nde, Arktik bölgesindeki güvenlik endişelerinin ABD'nin savunma politikalarında nispeten küçük bir rol oynadığı vurgulanmıştır. Bu bağlamda, ABD'nin bölge politikaları 2013 yılına kadar daha sınırlıdır denebilir. ABD'nin bölgeye yönelik ilgisi, 2013 yılında Savunma Bakanlığı tarafından yayımlanan strateji belgesi ile artmış ve bu belgenin temelinde ABD'nin bölgedeki askeri varlığını artırma ve müttefikleriyle iş birliğini güçlendirme hedefi yer almıştır. Bu strateji doğrultusunda, ABD 2018 yılı itibariyle Arktik'teki askeri üslerini ve operasyonlarını genişletmeye başlamıştır (Clark, 2022). ABD, 2020 yılı itibariyle Arktik'te bulunan altyapıları iyileştirmeye odaklanmıştır. Örneğin, Grönland'daki Thule Askeri Üssü'ne yapılan yatırımlar, bu stratejinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Edwardsen, 2024). ABD Deniz Kuvvetleri, 2021 yılında yayımladığı "Stratejik Bir Plan" başlıklı belgeyle, Alaska ve Blue Arctic⁵ bölgelerindeki operasyonel hazırlıklarını pekiştirmiştir (Strauss, 2022, s. 5). ABD Başkanı Joe Biden, özellikle Rusya ve Çin'in oluşturduğu tehdide dikkat çekerek, bu iki otoriter devletin artan nüfuzunu ve saldırgan politikalarını

⁵ Blue Arctic (Mavi Arktik) terimi, iklim değişikliği sonucu daha erişilebilir hale gelen deniz yolları ve açık deniz alanlarını ifade etmektedir.

küresel güvenliğe yönelik en büyük meydan okumalardan biri olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda, Biden, NATO müttefiklerinin bu tehditlere karşı daha sıkı iş birliği içinde olmaları gerektiğini vurgulamakta, Rusya ve Çin'in stratejik hamlelerine karşı kolektif savunma politikası geliştirilmesinin önemine işaret etmektedir (Willhelmsen ve Hjermand, 2022).

NATO'nun, Arktik bölgesine olan ilgisi son yıllarda artış göstermiştir. NATO temelde savunma amaçlı askeri ittifak olmakla birlikte, üye devletlerin ulusal güvenlik toplulukları arasında kapsamlı bir iş birliği ağı oluşturmaktadır (Özan, 2021, s. 423). Örneğin, Müttefik Dönüşüm Komutanlığı, Arktik'in NATO için stratejik bir öncelik olduğunu belirterek, bölgedeki faaliyetlerin üye devletlerin savunma ve strateji planlarına daha etkin şekilde entegre edilmesi gerekliliğini vurgulamıştır (CFR, 2023, s. 3). Rusya, Ukrayna'yı işgal ettiği dönemde Arktik Konseyi'nin başkanlığını yürütmekte idi. Bu işgalin ardından Konsey'in yedi üyesi, Rusya ile iş birliğini askıya almıştır. Bu gelişme, Arktik'te iki farklı askeri alt kompleksin oluşumunda ilk somut ayırım noktası olmuştur. Bu bağlamda, İsveç ve Finlandiya NATO bünyesinde gözetleme ve caydırıcılık yeteneklerini güçlendirmek amacıyla askeri yatırımlar yapmaya başlamıştır. Bu yatırımlar, askeri donanımın yanı sıra jetleri de kapsamaktadır (Fouche ve Pedersen, 2022). Danimarka ise, Arktik'teki askeri varlığını geliştirmek amacıyla yirmi saate kadar uçabilen uydular ve dronelere yatırım yaparak yaklaşık 200 milyon dolarlık bir bütçe ayırmıştır (Huasheng ve Kortunov, 2024). Kanada, bölge stratejisini revize ederek askeri varlığını ve savunma yeteneklerini güçlendirme hedefini açıklamıştır (Strauss, et al., 2022). Bu amaç doğrultusunda, yeni taktik helikopterler, uzun menzilli kara füzeleri ve uydu yer istasyonları konuşlandırılmıştır. Norveç, 2024 yılı itibarıyla Arktik'i gözlemleyen sekiz uyduya sahiptir ve Andoye Space'e 35 milyon dolarlık yatırım yaparak uzay limanı inşa etmektedir (Garamone, 2023). İsveç ve Kanada da bölgede uzay limanları konusunda çalışmalar yapmaktadır. Bölgede artan sıcaklıklar ve erimekte olan permafrost, ABD'nin askeri yapıları için önemli bir sorun teşkil etmektedir (Simila vd., 2023). Pentagon, bu durumun radar sahalarını olumsuz etkilediğini belirtmiştir. ABD Kuzey Komutanlığı şefi General Glen VanHerck, 2022 yılında Senato'da yaptığı konuşmada, Rusya ve Çin'in gelişmiş füze fırlatma ve iletişim altyapılarını yok etme kabiliyetlerine karşı ABD'nin Arktik'te daha fazla alan farkındalığına ihtiyaç duyduğunu vurgulamıştır (Petersen vd., 2023). Aynı yıl yayımlanan Pentagon strateji belgesinde, ABD Arktik'teki erken uyarı ve gözetleme sistemlerini iyileştirmeyi taahhüt etmiştir. "Yüksek Kuzey'de Güvenlik" panelinde bir ABD yetkilisi, Rusya ve Çin'in giderek artan saldırgan eylemlerine karşı uyarıda bulunmuş ve bu ülkelerin belirsiz niyetlerinin bölgedeki en büyük risk olduğunu dile getirmiştir (Clark, 2024). Arktik, ABD'nin yurt savunmasında kilit bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Soğuk Savaş döneminde Sovyet bombardıman uçakları ve füzeleri için ana güzergâh olan bu bölge, günümüzde stratejik önemini korumakta ve ABD'nin savunma stratejisinin merkezinde yer almaktadır. Bölgenin artan ekonomik ve politik değeri, jeopolitik gerilimleri artırırken, ABD'nin bu doğrultuda NATO bünyesinde askeri varlığını ve kapasitesini güçlendirme gereksinimi, güvenlik politikalarının merkezinde yer almaktadır (High North News, 2024).

6. Arktik'te Askeri Faaliyetler

Rusya-Ukrayna Savaşı, Rusya'nın Arktik'teki temel ekonomik ve güvenlik çıkarlarını azaltmamış ancak kara kuvvetleri kapasitesi açısından kısa vadeli zayıflamalara yol açmıştır. Deniz ve hava kuvvetleri açısından ise benzer bir zayıflama gözlemlenmemiştir (Steinvag, 2024). Bununla birlikte, Rusya'ya uygulanan yaptırımlar ve ihracat kontrolleri, ülkenin Arktik'e hassas mühimmat sevkiyatı yeteneğinin azalabileceğine dair belirtiler bulunmaktadır (Kjellen, 2022). Öte yandan, Rusya'nın hibrit savaş taktiklerini kullanma sıklığı ve şiddetinin arttığı gözlemlenmektedir. ABD ise, Rusya'nın Arktik'teki askeri varlığını bölgesel hegemonya girişimi olarak değerlendirdiği için daha sert söylemler gerçekleştirerek, bölgede NATO müttefikleriyle askeri tatbikatları artırmaktadır. Buna karşılık Rusya, bu eylemleri tehdit olarak değerlendirerek, ulusal çıkarını koruma ve güvenliğini sağlamak amacıyla vurgu yaparak bölgede askeri varlığını artırmaktadır (Wall vd., 2023). Rusya'nın askeri doktrini, modern savaşlarda kritik altyapıların ana hedefler olduğunu vurgular. Bu doktrine göre, düşmanı çatışmayı sona erdirmeye zorlayabilecek en etkili hamle, kritik hedeflere yapılan saldırılardır. Bu bağlamda, Rus Deniz Havaçılığı başkanı Tümgeneral Igor Kozhin, Rusya'nın, Arktik'teki askeri varlığının altyapı savunması açısından

büyük önem taşıdığını vurgulamıştır (Wall ve Wegge, 2023). Kozhin'e göre, Arktik'te NATO'nun ve yabancı askeri varlıkların artması endişe verici gelişmelerdir. NATO ülkelerinin, Kuzey Filosu'nun sorumluluğu altındaki hava sahasında keşif uçuşları gerçekleştirdiği rapor edilmektedir.

Eylül 2020'de Barents Denizi'nde, ABD öncülüğünde Birleşik Krallık ve Norveç'in katıldığı bir deniz tatbikatı, Rusya'ya haber verilmeden gerçekleştirilmiş ve bu durum bölgedeki askeri gerilimi tırmandırmıştır (Willhelmsen vd., 2022). Bu tatbikat, Norveç'in Rusya ile iş birliği yapmadan ilk kez bir askeri tatbikat gerçekleştirmesi açısından önem taşımaktadır. Bu durum üzerine, Rusya'nın Arktik iş birliğinden sorumlu Büyükelçisi Nikoloi Korchunov, NATO'nun bölgedeki artan faaliyetlerine ilişkin endişelerini şu şekilde ifade etmiştir: "NATO'nun, Arktik'te artan faaliyetlerinden endişe duyuyoruz... Özellikle Arktik devleti olmayan NATO üyesi ülkelerin artan faaliyetlerinden endişe duyuyoruz. Bu durumun gerginliğe yol açtığına; bölgenin barış, istikrar ve iş birliği alanı olarak korunmasını baltaladığını düşünüyoruz." (Petersen ve Rebecca, 2021, s. 498).

Tablo 1. Arktik'te Askeri Aktiviteler

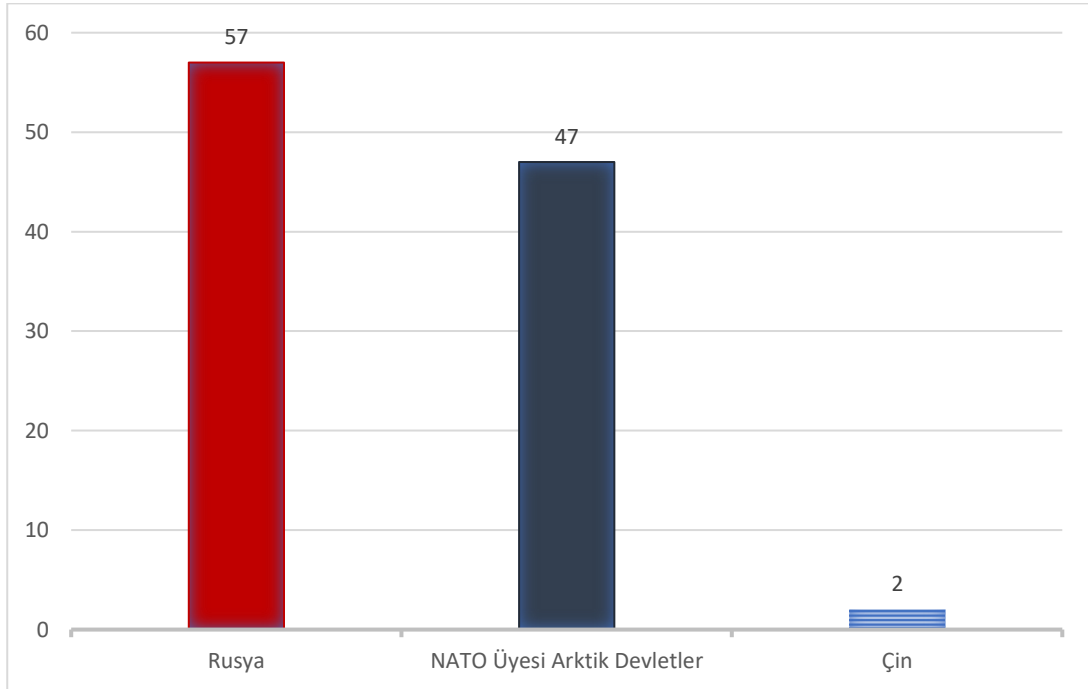
	2020		2021		2022		2023	
	Operasyonel faaliyetler	Füze testleri	Operasyonel faaliyetler	Füze testleri	Operasyonel faaliyetler	Füze testleri	Operasyonel faaliyetler	Füze testleri
Rusya	3	2	24	12	13	4	13	4
ABD	6	0	20	3	7	2	15	2
Norveç	3	0	14	1	6	0	11	0
Kanada	2	0	3	1	4	0	5	0
Finlandiya	1	0	3	0	3	0	9	0
İsveç	0	0	3	0	1	0	6	0
Danimarka	1	0	2	0	2	0	3	0
İzlanda	1	0	0	0	2	0	3	0
NATO	1	0	3	0	1	0	1	0

Kaynak: Yazarlar tarafından <https://arcticmilitarytracker.csis.org/> referans alınarak oluşturulmuştur.

Bu olay, bölgedeki güvenlik dinamiklerini etkilemiş ve Tablo 1'de görüleceği gibi 2021 yılında askeri tatbikatlarda belirgin bir artışa yol açmıştır. Güvenlik uzmanları, bölgedeki ABD seyir füzesi donanımlı denizaltıların varlığını ve Moskova'daki hassas hedeflere saldırı kapasitesine vurgu yapmaktadır (Thorsson, 2024). Tablo 1'de görüleceği gibi, Rusya'nın askeri aktivitelerinde 2022 ve sonrası dönemde düşüş gözlemlenmektedir; ancak, füze testlerine yönelik faaliyetler aynı oranda azalmamıştır. Bu operasyonel faaliyetlerdeki azalmanın başlıca nedenlerinden biri, Rusya'nın Arktik'teki askeri kaynaklarının ve dikkatinin önemli bir kısmını Ukrayna savaşına yönlendirmiş olmasıdır. Ayrıca, tabloda görüleceği üzere, Rusya hariç diğer Arktik devletlerinin operasyonel faaliyetlerinde önceki yıllara kıyasla artış olduğu gözlemlenmektedir. Rusya'nın Arktik'teki askeri varlığını artırma stratejisi, 2005 yılına kadar belirgin bir ivme kazanmamıştır. Bu tarihten itibaren, Sovyet dönemine ait askeri üslerin yeniden açılması ve donanmanın modernizasyonu, Rusya'nın bölgedeki stratejik hamlelerinin önemli bir parçası olmuştur. Özellikle, ABD sensörlerinden ve savunma sistemlerinden kaçmak üzere tasarlanan hipersonik füzelerin geliştirilmesi dikkat çekicidir (Gronholt vd., 2022). Bu gelişmeler, 2007 Münih Güvenlik Konferansı ile Rusya'nın dış politikasında yaşanan dönüşüm bağlamında değerlendirilebilir. Münih Zirvesi, Vladimir Putin'in tek kutuplu uluslararası düzene karşı meydan okumasının bir ifadesi olarak görülmüş ve bu tarihten itibaren Rusya'nın dış politikasında daha aktif bir tutum sergilemeye başladığı gözlemlenmiştir.

Rusya'nın 2022'ye kadar ivme kazanan Arktik stratejisi, son dönemde kritik altyapı savunmasına yönelik artan vurgu ile askeri hazırlıklarını güçlendirme eğilimindedir. 2022 Şubat ayında başlayan ve "özel askeri operasyon" olarak adlandırılan Rusya-Ukrayna Savaşı, Arktik bölgesindeki hibrit savaşın kapsamının genişlediği yeni bir yapısal değişime neden olmuştur. Bu gelişme, diplomatik çözüm arayışlarının zayıflamasına yol açarken, Rusya'nın hibrit savaş taktiklerinde şiddet artışı gözlemlenmiştir. Tablo 1'de

görülen askeri faaliyetlerdeki azalma, sadece Rusya-Ukrayna Savaşı ile bağlantılı olmayıp, hibrit savaş bağlamındaki tehditlerin artması ve güç projeksiyonunun yoğunlaşmasıyla da ilişkilendirilmelidir (Wall vd., 2023). Bu bağlamda, ABD, Eylül 2022 ve Ağustos 2023'te Bering Denizi'nde Alaska kıyıları ve Aleut Adaları yakınlarında ortak tatbikat yapan Çin ve Rusya'yı bölgedeki gerilimi tırmandırmakla suçlamıştır. Rusya ve NATO arasında gerçekleştirilen askeri tatbikatlarda karşılıklı kullanılan söylemler, taraflar arasındaki güvensizliğin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu güvensizlik, güvenlik ikilemi bağlamında Arktik devletlerinin askeri varlıklarını artırmasına yol açmıştır. İlgili taraflar, askeri tatbikatlara ağırlık vererek bölgedeki jeopolitik gerilimi tırmandırmakta, hibrit savaş stratejileri kapsamında diplomatik antlaşmaların sonlandırılması ve iyi niyet göstergelerinin azalması sürecini hızlandırmaktadır. Örneğin, Barents Denizi'nde 2022 yılında İngiltere ile Rusya arasında yaşanan gerilim, İngiliz casus uçağının Kola Yarımadası üzerindeki hava sahasını ihlal etmesiyle başlamış, Rusya'nın doğrudan bir tepki vermemesiyle sonuçlanmıştır (Thorsson, 2024). Bununla birlikte, İngiltere'nin, Ukrayna'ya uzun menzilli füze verilmesi ile ilgili istihbaratın basına sızması sonucunda, iki ülke arasındaki uzun yıllardır süregelen balıkçılık antlaşması Rusya tarafından Şubat 2024'te feshedilmiştir (Interfax, 2024). Rusya-Ukrayna Savaşı ile birlikte karşılıklı diplomatik ilişkilerin azalması, Batı yaptırımlarına karşı Rusya'nın Arktik'i araçsallaştırdığı bir zemin yaratmıştır. Bu durum, savaşın taraflar arasında yarattığı gerilimin, bölgede artan güç gösterileri ve hibrit savaş araçsallaştırmaları ile paralel olarak Arktik'te de kendini gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Grafik 2. Arktik Devletlerinin Buzkıran ve Buz Kapasiteli Devriye Gemi Sayısı

Kaynak: Yazarlar tarafından <https://www.reuters.com/graphics/arctic security/> referans alınarak oluşturulmuştur.

Arktik'te devletlerin varlıklarını sürdürebilmeleri için buzkıran gemiler kritik öneme sahiptir. Buzkıran gemileri askeri operasyonlarda sınırlı rol oynamalarına rağmen, buzullar arasında güvenli geçişleri sağlamak açısından kritik bir işleve sahiptir. Bu gemiler, bölgedeki egemenlik iddialarını güçlendirmek ve kaynak keşiflerini gerçekleştirmek adına önemli bir araç olarak kullanılmakta ve ulusal çıkarları desteklemektedir (Hong, 2011). Arktik devletleri, bölgedeki egemenlik iddialarını korumak adına buz kıranları sonar ağılarıyla donatarak silahlandırmakta ve ulusal çıkarlarını bu çerçevede maksimize etmeye çalışmaktadır. Uluslararası Strateji Araştırmalar Enstitüsü'ne göre, Grafik 2'de görüleceği gibi Rusya'nın buzkıran filosunun sayısı, Arktik-NATO üyelerine kıyasla daha fazladır (Childs, 2023). Belirtmek gerekir ki, Rusya için bu gemiler bir tercih değil, kuzey güvenliği açısından bir zorunluluktur. Buna karşılık ABD,

nükleer enerjiyle çalışan buzkıran gemileri üretme programıyla Rusya'nın bu konudaki üstünlüğünü dengelemeyi hedeflemektedir (Goldstein, 2022). NATO müttefikleri için Grönland, İzlanda ve Birleşik (GIUK) Boşluğu, Kuzey Atlantik bağlantıları açısından hayati önem taşımaktadır. Rusya'nın saldırı stratejileri arasında Arktik bölgesini hedef almasının olası olduğu ve GIUK Boşluğu üzerinden Kuzey Atlantik Okyanusu'na güç aktarımı amacıyla bu bölgeyi hazırlık alanı olarak kullanmayı amaçladığı belirtilmektedir (Arruda vd., 2024). Bu strateji, Rusya'nın bölgesel ve küresel çıkarlarını ilerletme amacını taşımakta olup, güvenlik dengeleri üzerinde önemli etkiler yaratma potansiyeline sahiptir. Rusya'nın, Kuzey Akım boru hatları ve Arktik bölgesindeki denizaltı kablolarına yönelik hibrit taktikler uygulaması, özellikle Norveç başta olmak üzere diğer Arktik devletleri için endişeleri artırmıştır (Osthagen vd., 2022). Bu hibrit faaliyetler, Rusya'nın bölgesel gücünü pekiştirme amacıyla diğer Arktik devletlerine karşı baskı ve caydırma stratejilerini içermektedir (Child, 2022). Olası bir NATO-Rusya gerilimi durumunda, Moskova'nın Kola Yarımadası'ndaki stratejik nükleer tesislerini koruma amacıyla Norveç veya Finlandiya'ya sınırlı bir askeri müdahalede bulunma olasılığı değerlendirilmektedir. Bu senaryo, Soğuk Savaş dönemindeki korkuları andırmaktadır. Arktik uzmanlarına göre, Batı'nın bölgede Rusya'nın askeri varlığına yetişebilmesi, en iyi senaryoda dahi en az on yıl sürecektir (Pedersen vd., 2022).

7. Sonuç

Arktik bölgesinin, iş birliğinden rekabet odaklı bir alana dönüşüm süreci, belirleyici, tetikleyici ve dönüştürücü faktörler olmak üzere üç ana bileşenle açıklanabilir. Belirleyici faktörler arasında, Arktik'te küresel ısınmanın sonuçları yer almaktadır. Arktik'te küresel ısınma, dünyanın diğer bölgelerine kıyasla üç kat daha hızlı gerçekleşmektedir. Bu durum, ekolojik dengeyi tehdit ederken, ekonomik fırsatları da beraberinde getirmektedir. Buzulların erimesiyle, daha önce erişilemeyen enerji kaynaklarına ulaşılabilirlik artmış ve alternatif deniz rotalarının kullanımı mümkün hale gelmiştir. Tetikleyici faktörler ise, Arktik'in artan ekonomik değerinin politik ilgiyi de beraberinde getirmesidir. Bölge, hem bölgesel hem de küresel güçler için stratejik bir çekim merkezi haline gelirken, Arktik devletleri de dış politika stratejilerini bu çerçevede yeniden tanımlayarak, hak ve egemenlik iddialarını güçlendirmeye yönelmişlerdir. Ancak, bölgenin sınırları konusunda bir konsensüs sağlanamaması, devletler arasında gerginliklere neden olan ihtilafli sınırlar yaratmıştır. Bu anlaşmazlıklara rağmen, Arktik Konseyi aracılığıyla bölgede uzun süre iş birliği sağlanmıştır. Dönüştürücü faktörler ise, Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesinin Arktik'te yarattığı etkilerdir. Bu savaş, Arktik'in yapısal dinamiklerini ve güç dengelerini etkileyen iki durumla sonuçlanmıştır. İlk olarak, savaştan kısa bir süre sonra bölgedeki iş birliği mekanizması olan Arktik Konseyi'nin toplantıları, Rusya hariç diğer üyeler tarafından askıya alınmıştır. İkincisi ise, tarafsız statüye sahip Finlandiya ve İsveç'in güvenlik arayışlarının, NATO'ya katılmalarıyla sonuçlanmasıdır. Bu gelişme ile Arktik Konseyi'nin yapısı, yedi NATO üyesi devlet ve Rusya olarak şekillenmiştir. Bu yapısal dönüşümde, taraflar arasındaki tehdit algıları Arktik devletleri arasındaki ilişkileri ve bölge güvenliğini karakterize eden önemli unsurlardandır. Söz konusu tehdit algıları, devletler arasında karşılıklı güvenlik bağımlılığını da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, Rusya, NATO'nun Arktik'teki genişlemesini bir tehdit olarak değerlendirerek, bölgede askeri varlığını artırma eğilimindeyken, kendisini "Arktik'e yakın bir devlet" olarak tanımlayan Çin ile bölgedeki iş birliğini yoğunlaştırmıştır. Rusya ve Çin'in ilan ettiği sınırsız ortaklığın temelinde, Amerikan karşıtı bir ittifak vizyonu bulunmaktadır. Öte yandan, NATO üyesi Arktik devletleri, artan Rus-Çin faaliyetlerini tehdit olarak değerlendirerek, bölgedeki güvenliğin sağlanmasında NATO ittifakını kilit bir unsur olarak görmektedirler. Bu şekilde, her iki taraf da güvenikleştirme süreçlerini aktif biçimde sürdürmektedir. Taraflar arasındaki ortak tehdit algıları, güvenlik ikilemini tetiklemektedir. Bu durum, bölgede askeri varlıkların ve askeri faaliyetlerin artmasına neden olmaktadır. Bölgesel güvenlik kompleksi teorisi çerçevesinde, Arktik bölgesinin askeri sektörü; güvenikleştirme süreçleri, sınır, anarşi, kutupluluk ve sosyal yapı gibi BGK'nın temel unsurlarıyla örtüşmektedir. Bununla birlikte, Arktik, alt komplekslerin oluşmasında temel şart olan, iki veya daha fazla devletin güvenlik karşılıklı bağımlılığının mevcut olma şartını da karşılamaktadır; bu unsurlar, Arktik'te iki ayrı alt kompleksin oluşumu desteklemektedir. Bu bağlamda, Arktik devletleri arasındaki yapısal dönüşümler sonucunda bölgedeki askeri stratejiler, ittifaklar ve rekabetler çerçevesinde geliştirilen ilişki biçimleri tarafımızca kavramsallaştırılan Avrasya-Arktik ve Arktik-NATO olmak üzere iki farklı alt kompleksin

oluşumuna neden olmuştur. Özellikle tehdit algılarıyla karakterize edilen bu iki alt kompleks, bölgesel güvenlik dinamiklerini şekillendiren temel unsurlar olarak öne çıkmaktadır.

Kaynakça

- Alberque, W. & Fraioli, P. (2023, 12 Mart). *Russia's new foreign policy concept: The airing of grievances and a new vision of world order*. <https://www.iiss.org/online-analysis/online-analysis/2023/04/russia-new-foreign-policy-concept-the-airing-of-grievances-and-a-new-vision-of-world-order>
- Allen, T. W., Whitman, C. T., & Brimmer, E. (2019). *Arctic imperatives: Reinforcing U.S. Strategy on America's fourth coast*. Independent Task Force Report No. 75.
- Allied Command Transformation, (2023). *The future of the high north*. <https://www.act.nato.int/article/the-future-of-the-high-north>
- Anderson, A. (2009). *After the Ice: Life, death and geopolitics in the new Arctic*. HarperCollins Publishers.
- Andreeva, S. (2023). Science at Stake-Russia and the Arctic Council. *Arctic Review on Law and Politics*, 14,112-131.
- Arctic Portal. (2024,). *Arctic council progresses in restarting project-level work*. <https://arcticportal.org/ap-library/news/3515-arctic-council-resumes>
- Arctic Yearbook. (2023). Spence, J., Alexander E., Rodven, R., & Harriger S. *What Makes the Arctic Exceptional? Stories of Geopolitics, Environments and Homelands*. What makes the Arctic exceptional? Stories of geopolitics, environments and homelands - Arctic Yearbook
- Arruda, G. & Johannsdottir, L. (2024). *Climate change adaptation and green finance: The Arctic and non-Arctic world*. Routledge Advances in Climate Change Research.
- Brigham, L. W. (2017, 3 Şubat). *The Arctic Waterway to Russia's economic future*. <https://www.wilsonquarterly.com/quarterly/into-the-arctic/the-arctic-waterway-to-russias-economic-future/>
- Brimmer, E.D. (2023). *Changing geopolitics in the Arctic. Subcommittee on Transportation and Maritime Security United States House of Representatives 1st Session, 118th Congress*. Council on Foreign Relations: <https://www.cfr.org/report/changing-geopolitics-arctic-0>
- Buchanan, E. (2020, 14 Mart). *Russia's Updated Arctic Strategy: New Strategic Planning Document Approved*. <https://arctic-governance/arctic-circumpolar-governance/where-is-the-arctic/>
- Buzan, B. (2015). *İnsanlar, devletler & korku*. (E. Çıtak, Çev.). RÖLE Akademik Yayıncılık.
- Buzan, B. ve Waever, O. (2003). *Regions and Powers the structure of international Security*. Cambridge University Press.
- Buzan, B., Waever, O. & De Wilde, J. (1998). *Security: A new framework for analysis*. Lynne Rienner Publishers.
- Charron, A. (2021, 18 Nisan). *Common ground: Why Russia and Canada should cooperate in the Arctic*. <https://carnegieendowment.org/posts/2021/08/common-ground-why-russia-and-canada-should-cooperate-in-the-arctic?lang=en¢er=russia-eurasia>
- Child, N. (2022). *Russia's new Maritime Doctrine: Adrift from reality?*. <https://www.iiss.org/online-analysis/military-balance/2022/09/russias-new-maritime-doctrine-adrift-from-reality/>
- Clark, J. (2024). *Pentagon Arctic policy official underscores critical role of alliances in evolving region* *Pentagon Arctic policy official underscores critical role of alliances in evolving region*. <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/3741920/pentagon-arctic-policy-official-underscores-critical-role-of-alliances-in-evolv>
- Cozad, Mark, Cortez A. Cooper III, Alexis A. Blanc, David Woodworth, Anthony Adler, Kotryna Juknevičiute, Mark Hvizda, & Sale Lilly. (2024) *Future Scenarios for Sino-Russian Military Cooperation: Possibilities, Limitations, and Consequences*. https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA2061-5.html. Also available in print form.
- Discovering the Arctic. (2024). *Where is the Arctic?*. <https://discoveringthearctic.org.uk/arctic-governance/arctic-circumpolar-governance/where-is-the-arctic>
- Edvardsen, A. (2024, 21 Mayıs). *Pentagon's upcoming new Arctic strategy: We talk to Norway, Finland, and Sweden a lot*. <https://www.highnorthnews.com/en/pentagons-upcoming-new-arctic-strategy-we-talk-norway-finland-and-sweden-lot>
- Fouche, G. & Pedersen, J. G. (2022, 12 Şubat). *Dark Arctic: NATO allies wake up to Russian supremacy in the region*. <https://www.reuters.com/graphics/ARCTIC-SECURITY/zgvobmlrpd/>
- GAO (2023) *Arctic Region: Factors that affect the advancement of U.S. priorities*. GAO reports, 1-12. Rapor No: GAO-24-107192
- Garamone, J. (2023, 14 Nisan). *Arctic heating up literally and as scene of strategic competition*. <https://www.defense.gov/News/News-Stories/Article/Article/3353265/arctic-heating-up-literally-and-as>

scene-of-strategic-competition

- Garrick, L. & Miller, R. (2024). Wealth of the Arctic: Trade, trends and opportunity at northern latitudes. *Alaska Business Monthly*, 40(3), 10-17.
- Geir H., Soltvedt, I.F. & Rottem, S. V. (2019). *Arctic governance, Norway, Russia and Asia*. I.B. Tauris.
- Genç, A. (2021). *Uluslararası güvenlikte Arktika Bölgesi*. Astana Yayınları.
- Geographic Guide. (2008, 15 Mart). *Map of the Arctic Region*. <https://www.geographicguide.com/arctic-map.htm>.
- Government of Canada, (2020). *Statement of Canada's Arctic foreign policy*. https://sencanada.ca/Content/Sen/Committee/441/POFO/briefs/POFO_SS-1_Brief_ARF_e.pdf
- Gronholt Pedersen, J. & Fouche, G. (2023). *Arctic security*. <https://www.reuters.com/graphics/ARCTIC-SECURITY/zgvobmlrpd/>.
- Güçyetmez, F. (2023). The Impact of NATO Enlargement on Russian security in the Baltic and Arctic. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(4), 1564-1578. <https://doi.org/10.33206/mjss.1267796>
- Holm, A. O. (2024). *The Arctic arms race extends beyond military power*. <https://www.highnorthnews.com/en/arctic-arms-race-extends-beyond-military-power>.
- Hong, N. (2011). *Arctic energy: Pathway to conflict or cooperation in the high north?* http://www.ensec.org/index.php?option=com_content&view=article&id=310:arctic-energy-pathway-to-conflict-or-cooperation-in-the-high-north&catid=116:content0411&Itemid=375
- Huasheng, Z. & Kortunov, A. (2024). *The world in 2035: The good, the bad and the ugly*. https://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/analytics/the-world-in-2035-the-good-the-bad-and-the-ugly/?sphrase_id=141483291
- Institute of Energy Strategy. (2010). *Energy strategy of Russia for the period up to 2030. App. to the public and business magazine "Energy Policy"*. Institute of Energy Strategy.
- Interfaks (2024). *Duma terminates 1956 Soviet-UK agreement on fishing rights in Barents Sea*. <https://interfax.com/newsroom/top-stories/99674/>
- Kjellen, J. (2022). The Russian northern fleet and the (re)militarisation of the Arctic. *Arctic Review on Law and Politics*, 13, 34-52.
- Kocatepe, Ö. F., & Şahin, M. (2024). Post-Soviet regional security complex revisited: Is central Asia still a subcomplex?. *Bilig* (110), 135-156.
- Limon, O. & Gürdal Limon, E. (2023). Arktik güvenliğini yeniden düşünmek: Değişimler ve zorluklar. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 12(2), 223-248.
- Limon, O. & Gürdal Limon, E. (2024). The impact of the Ukraine War on Russian military capabilities in the Arctic, *Polar Geography* 47(3) 157-178. Doi: 10.1080/1088937X.2024.2399003
- Limon, O. (2021). Arktik güvenliği: Riskler ve zorluklar. O. Limon, Ü. Güneş ve S. Karagöz (Edt.), *21. Yüzyılda Bölgesel Sorunlar* içinde (s. 775-802). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Martynova, M. (2019). Eu, Russia and China Arctic strategies: Comparative analysis. *Economic & Social Development: Book of Proceedings*, 1, 773-778.
- Nilsson, A. E. (2007). *A changing Arctic Climate: Science and policy in the Arctic climate impact assessment*. Linköping Studies in Arts and Science.
- Nord, D. C. (2015). Leadership challenges facing Chairs of the Arctic Council. T. Koivurova (Ed.), *Arctic Governance: Leadership and Cooperation in the Circumpolar North* içinde (s. 197-201). Arctic Centre (University of Lapland).
- NSIDC, (2024). *Arctic Sea ice news&analysis*. <https://nsidc.org/arcticseaicenews/>
- Osthagen, A., & Raspotnik, A. (2017). *Partners or rivals?: Norway and the European Union in the high north*. N. Liu, E. A. Kirk, & T. Henriksen (Ed.), *The European Union and the Arctic* içinde (s.97-118). I.B. Tauris.
- Özal Özcan, M. & Şahin, E. (2024). Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Avrupa Birliği enerji politikalarına etkisi. *Küresel Politika Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 27-43.
- Özan, Ö. (2021). Arktik'te silahlanma yarışı: Rusya ve NATO. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(24), 417-433.
- Petersen, M. B. & Pincus, R. (2021). Arctic militarization and Russian military theory. *ORBIS*, 65(3), 490-512.
- President of Russia. (2022). *Instructions following a meeting on developing Russia's Arctic Zone*. <http://en.kremlin.ru/acts/assignments/orders/>
- RAND Review. (2023). *January-February RAND Corporation 2023*, https://www.rand.org/pubs/corporate_pubs/CPA682-15.html
- Rothwell, D. (2008). The Arctic in International Affairs: Time for a New Regime?. *The Brown Journal of World Affairs*, 15(11), 241-253.
- Rottem, S. V. (2020). *The Arctic Council: Between environmental protection and geopolitics*. Palgrave Macmillan.
- Santini, R. H. (2017). A new regional cold war in the Middle East and North Africa: Regional security complex theory

- revisited. *The International Spectator*, 52(4), 96-99.
- Simila, J., & Wallen, H. (2023). Justice, Mining and legal reforms in the Finnish Arctic. *Arctic Review on Law and Politics*, 14, 228-250.
- Sittlow, B. L. (2020). *What's at stake with rising competition in the Arctic?* <https://www.cfr.org/in-brief/whats-stake-rising-competition-arctic>
- Steinveg, B. (2023). *Arctic Governance through conferencing: Actors, agendas and arenas*. Springer Cham.
- Steinveg, B. (2024). Small states in world politics: Norwegian interest and foreign policy challenges in the Arctic. *Arctic Review on Law and Politics*, 15, 3-24.
- Stepka, M. (2022). The Copenhagen school and beyond. A closer look at securitisation theory. *Identifying Security Logics in the EU Policy Discourse: The "Migration Crisis" and the EU* içinde (s. 17-31). Springer International Publishing.
- Strauss, L., Gordinier, R. & Byrne, M. (2022). U.S. Marines and NATO's Northern Flank. *Arctic Review on Law and Politics*, 13, 72-93.
- Şahin, E. (2023). Sovyetler Birliği döneminde Orta Asya'da Rus Etkisi, *Akademik Düşünce Dergisi*, 8, 29-45.
- Şahin, S. B. & Çetiner, Ö. (2024). NATO's securitisation of climate change in the Arctic. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 20(47), 83-98.
- The Economist. (2022). *Russian and Western scientists no longer collaborate in the Arctic*. [://www.economist.com/science-and-technology/russian-and-western-scientists-no-longer-collaborate-in-the-arctic/](https://www.economist.com/science-and-technology/russian-and-western-scientists-no-longer-collaborate-in-the-arctic/)
- The Ministry of Energy of the Russian Federation. (2010). *Energy strategy of Russia: For the period up to 2030*. Public and Business Magazine.
- The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation. (2023). *The concept of the foreign policy of the Russian Federation*. https://mid.ru/en/foreign_policy/fundamental_documents/1860586
- The White House. (2022). *National Strategy for the Arctic Region*. DC: Author.
- Thorsson, E. (2024). *Norwegian government proposes significant increase in defense budget*. <https://www.arctictoday.com/norwegian-government-proposes-significant-increase-in-defense-budget/>
- Vladimir, P. (2007) *Speech and the following discussion at the Munich Conference on security policy*. <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>.
- Wall, C. & Wegge, N. (2023). *The Russian Arctic threat: Consequences of the Ukraine War*. <https://www.csis.org/analysis/russian-arctic-threat-consequences-ukraine-war>
- Wegge, N., & Halsne, S. (2022). Introduction: Security and military power in the Arctic. *Arctic Review on Law and Politics*, 13, 32-33.
- Wezeman, S.T. (2016). Military capabilities in the Arctic: A new cold war in the high north? *Stockholm International Peace Research Institute*, 3(2), 1-24.
- Willhelmsen, J. & Hjermmann, A. R. (2022). Russian Certainty of NATO hostility: Repercussions in the Arctic. *Arctic Review on Law and Politics*, 13, 114-142.